

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

На правах рукопису,
остаточна версія

/Підпис студента/

МИХАЙЛОВИЧ Наталія Орестівна

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЕМОЦІЙНОГО
ВИГОРАННЯ МАТЕРІВ ДІТЕЙ РІЗНОГО ВІКУ**

Спеціальність 053 - Психологія

Магістерська робота на здобуття кваліфікації магістра

Кафедра клінічної психології

Науковий керівник

Ніздрень-Федорович Олександра Андріївна,

доцент кафедри клінічної психології УКУ,

кандидат психологічних наук

/Підпис наукового керівника/

Львів – 2021

Вищий навчальний заклад «Український католицький університет»

Факультет наук про здоров'я

Кафедра клінічної психології

Пояснювальна записка

до магістерської роботи

магістр

(освітній ступінь)

на тему:

«Соціально-психологічні чинники емоційного вигорання матерів дітей
різного віку»

Виконала:

студентка 6 курсу групи ЗПК 19/М

спеціальності 053 «Психологія»

Михайлович Н.О.

Керівник: доцент кафедри клінічної психології

УКУ, кандидат психологічних наук

Ніздрень-Федорович О.А.

Львів – 2021

Вищий навчальний заклад «Український католицький університет»

Факультет наук про здоров'я
Кафедра клінічної психології

Освітній ступінь **магістр**

Спеціальність **053 Психологія**

Освітня програма **Клінічна психологія з основами когнітивно-поведінкової терапії**

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри

Аврамчук О.С.

“ ___ ” _____ 2021 року

З А В Д А Н Н Я
НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Михайлович Наталії Орестівній

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проекту (роботи) *“Соціально-психологічні чинники емоційного вигорання матерів дітей різного віку”*

керівник проекту (роботи) Ніздрань-Федорович Олександра Андріївна, канд. психологічних наук, доцент кафедри клінічної психології УКУ,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені Вченою Радою факультету від “ ___ ” _____ 20__ р. №

протоколу _____

2. Строк подання студентом проекту (роботи) _____

3. Вихідні дані до проекту (роботи)

У структуру роботи входить вступ, I, II розділи, загальні висновки, список використаних джерел, додатки

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

ЗМІСТ

ЗМІСТ	6
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ МАТЕРІВ	12
1.1. Поняття емоційного вигорання. Моделі емоційного вигорання	12
1.2. Батьківське емоційне вигорання	16
1.3. Профілактика батьківського вигорання та ефективність втручань	21
1.4. Теоретична модель соціально-психологічних чинників емоційного вигорання матерів дітей різного віку	23
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ МАТЕРІВ ДІТЕЙ РІЗНОГО ВІКУ	27
2.1. Практично-методичні засади вивчення соціально-психологічних чинників емоційного вигорання у матерів дітей різного віку	27
2.2. Перевірка внутрішньої узгодженості шкал опитувальника емоційного вигорання Маслач адаптованого для матерів та опитувальника батьківського ставлення PARI методом альфа Кронбаха	35
2.3. Загальна характеристика вибірки досліджуваних	37
2.4. Особливості взаємозв'язків самооцінки матері, задоволеності шлюбом, батьківських установок та рівня емоційного вигорання матерів дітей різного віку	43
2.5. Особливості показників емоційного вигорання матерів залежно від наявності дитини віком до 3 років, фінансового стану сім'ї, розподілу хатніх обов'язків у сім'ї та загальної кількості дітей	46
2.6. Особливості емоційного вигорання в залежності від самооцінки матері, рівня задоволеності шлюбом та її переконань стосовно виховання дітей і розподілу обов'язків в сім'ї	53
2.7. Особливості показників емоційного вигорання матерів в залежності від наявності допомоги по догляду за дитиною та рівня зайнятості матері	56
2.8. Аналіз найбільш визначальних чинників емоційного вигорання матерів	58
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	73

ВСТУП

Актуальність дослідження. Відколи існує людство, відтоді існує материнство та материнські обов'язки. Проте за останні 50 років реалії материнства дуже змінилися: сім'ї в більшості випадків є мононуклеарними, що означає меншу залученість родинного кола до виховання і догляду за дітьми, а також все більше жінок прагнуть поєднати материнство та кар'єрний ріст. Окрім того, вимоги соціуму до материнства дуже змінилися, особливо це стосується американо-європейських країн: широко пропагується так зване “позитивне батьківство”. Поєднання професійної діяльності, домашніх обов'язків, виховання дітей у стилі “позитивного батьківства” при відсутності необхідної підтримки з боку партнера чи найближчого оточення, а також відсутність можливості відновити ресурси може стати причиною материнського емоційного вигорання.

Доцільним є дослідження впливу психологічних особливостей матері (а саме її переконань стосовно доцільного способу виховання дітей та розподілу ролей в межах сім'ї), а також соціально-економічних чинників на емоційне вигорання матерів.

Термін емоційне вигорання вперше було вжито у 1974 році американським психіатром Г. Фрейденбергером. У зарубіжній літературі емоційне вигорання досліджували К. Маслач, С. Джексон, Т. Марек, Б. Шауфелі. Емоційну роботу та її вплив на емоційний стан вивчали А. Гочшилд, Д. Кемеєре-Муеллер, А. Рубенштейн, У Гульшегер. Наслідки емоційного вигорання пов'язаного з професійною діяльністю розглядали Д. Сальваджіоні, Г. Кім, Д. Джі, Д. Као, С. Меламед. Материнське емоційне

вигорання досліджували А. Норберг, К. Ліндстром, Д. Аман, І. Роскам, М. Раес, М. Міколайчак. Позитивне батьківство та його вплив на ментальний стан матерів розглядали К. Феірклос, Г. Лін, Л. Міусен, С. ван Лаар. КППТ-втручання на проблеми, спричинені стресом досліджували М. Енклер, А. Хілтунен, Р. Лапалайнен, Д. Муотка. КППТ-втручання на основі інтернету вивчали Е. Хедман, Б. Лйотсон, Н. Ліндефорс.

Емоційне вигорання матерів – це феномен, що може спостерігатися у дедалі більшої кількості жінок. Дане дослідження дозволить виявити, які матері більше схильні до емоційного вигорання, зважаючи на їх ставлення до материнської ролі та розподілу ролей у сім'ї, обсяг їх зайнятості та об'єм виконуваних домашніх обов'язків, наявність можливості отримати допомогу в догляді за дітьми, загальну кількість дітей, а також фінансовий стан у сім'ї і якість партнерських стосунків у парі.

Враховуючи важливість проблеми, було обрано тему магістерської робота “Соціально-психологічні чинники емоційного вигорання матерів дітей різного віку”.

Об'єкт дослідження: емоційне вигорання матерів дітей різного віку.

Предмет дослідження: соціально-психологічні особливості емоційного вигорання матерів дітей різного віку.

Мета дослідження: дослідити соціально-психологічні особливості емоційного вигорання матерів дітей різного віку.

Гіпотези дослідження:

1. У матерів, які самотужки виконують всі хатні обов'язки, рівень емоційного вигорання вищий порівняно з жінками, які розділяють хатні обов'язки з іншими.

2. У матерів, які не мають допомоги по догляду за дітьми, вищий рівень емоційного вигорання порівняно з жінками, які мають допомогу у догляді за дітьми.

3. У жінок, які працюють повний робочий день вищий рівень емоційного вигорання порівняно з жінками, які працюють неповний робочий день.

4. У матерів, які не задоволені якістю партнерських стосунків у шлюбі, вищий рівень емоційного вигорання, порівняно з жінками, які задоволені якістю партнерських стосунків у шлюбі.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з питань емоційного вигорання, його причин та наслідків, материнського емоційного вигорання, його причин та наслідків, а також способи профілактики емоційного вигорання матерів. Розробити теоретичну модель соціально-психологічних чинників емоційного вигорання матерів.

2. Обґрунтувати методологічні засади та методичний комплекс для емпіричного дослідження соціально-психологічних чинників емоційного вигорання матерів дітей різного віку.

3. Дослідити соціально-психологічні чинники емоційного вигорання матерів дітей різного віку.

4. Здійснити математико-статистичну обробку даних.

5. Проаналізувати отримані результати.

Методи дослідження: *теоретичні методи:* аналіз, класифікація, порівняння, систематизація, узагальнення теоретичних та емпіричних даних, що стосуються емоційного вигорання матерів; *емпіричні методи:* анкетування; *математико-статистичні методи:* метод альфа-Кронбаха для перевірки внутрішньої узгодженості адаптованих та перекладених опитувальників, t-критерій Стюдента, критерій Манна-Уїтні, коефіцієнт кореляції Спірмана, методи дескриптивної статистики, кластерний аналіз, тест Лівена для оцінки гомогенності дисперсії у групах, однофакторний дисперсійний аналіз, критерій Краскела-Уолліса; *методи дослідження:* для дослідження рівня емоційного вигорання матерів – адаптований для матерів опитувальник вигорання Маслач, для дослідження наявності депресії – анкета здоров'я пацієнта PHQ-9, для дослідження рівня самооцінки – опитувальник самоповаги Розенберга, для дослідження задоволеності шлюбом – опитувальник задоволеності шлюбом (В. Столипін, Т. Романова, Г. Бутенко), для дослідження переконань матері стосовно материнських обов'язків, ставлення до дитини та розподілу обов'язків в сім'ї – опитувальник батьківського ставлення PARI (автори Е. Шаффер та Р. Белл).

Наукова новизна. Побудовано теоретичну модель материнського емоційного вигорання. Досліджено соціальні та психологічні фактори впливу на материнське емоційне вигорання.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості застосування результатів під час проведення психоедукаційних подій та при створенні психоедукаційних матеріалів, які можна розповсюджувати для

профілактики виникнення материнського емоційного вигорання.

Структура та обсяг дипломної роботи. Робота включає вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел (49 найменувань, з них 45 – англomовні) і додатки. Загальний обсяг роботи складає 119 сторінок, основний зміст викладено на 66 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ МАТЕРІВ

1.1. Поняття емоційного вигорання. Моделі емоційного вигорання

Емоційне вигорання. Емоційне вигорання - ментальне та фізичне виснаження від постійного близького контакту іншими людьми [1] (відповідно до визначення К. Маслач). Початково емоційне вигорання було описано як синдром пов'язаний з роботою [2].

Вперше термін “емоційне вигорання” був вжитий в науковій літературі американським психіатром Гербертом Фрейденбергером у 1974 році. Він також описав і проаналізував конкретні випадки емоційного вигорання [3].

Втім сам термін використовувався і до того, як наукова спільнота почала вбачати емоційне вигорання як об'єкт дослідження [4].

Впродовж останніх років було багато дискусій стосовно того, чи є депресія та емоційне вигорання тотожними поняттями, оскільки вони мають багато спільних симптомів (втрата інтересу до діяльності, знижена здатність сконцентруватися, проблеми зі сном та втома), а також виявлено багато взаємозв'язків між цими двома станами, втім на даний момент ці поняття не вважають тотожними [5].

Модель вигорання Е. Перлмана і Б. Хартмана. Модель Перлмана і Хартмана – це динамічна модель, що характеризує емоційне вигорання як процес, що складається з трьох компонентів або реакцій на стрес:

1) Реакція організму на фізіологічному рівні – мова йде про фізичне виснаження;

2) Афективно-когнітивні реакції у вигляді переконань, неконструктивних переживань і відчуттів (емоційне і мотиваційне виснаження, деморалізація і деперсоналізація);

3) Поведінкова реакція у вигляді дезадаптації, дистанціювання від професійних обов'язків, зниження робочої мотивації і продуктивності [6].

В цій моделі Перлманом розглядаються 4 стадії вигорання:

1) Перша стадія – це відчуття напруженості, яке зумовлене додатковими зусиллями, які необхідні для адаптації до різного роду вимог залежно від робочих ситуацій. Напруження такого типу пов'язане з ситуаціями, коли фахова компетентність і навички працівника не відповідають вимогам або коли робочі обов'язки не співпадають з очікуваннями чи цінностями працівника;

2) Друга стадія супроводжується сильним відчуттям стресу. Перехід від першої до другої стадії залежить від ресурсів особистості і від статусно-рольових і організаційних змінних;

3) Третя стадія проявляється реакціями 3 основних класів (фізіологічних, афективно-когнітивних та поведінкових) залежно від індивідуальних особливостей;

4) Четверта стадія - це багатогранне переживання хронічного психологічного стресу [6], [33].

Емоційне вигорання пов'язане з професійною діяльністю.
Зростання поширеності емоційного вигорання у США з 70-х рр пов'язане з

фундаментальними соціальними змінами, які вплинули на культуру праці [7].
Зміни у сфері соціальних професій стосувалися наступних 5 складових:

1) Президентом Джонсоном була проголошена загальнодержавна ціль: боротьба з бідністю, яка з одного боку благородна, проте реалістично не досяжна; в кінцевому результаті ця стратегія призвела до масового розчарування [8];

2) Втручання держави у посадові інструкції. Робочі місця, які спершу були “покликанням”, тепер стають строго формалізовані [8];

3) Ослаблення професійного авторитету працівників соціальних служб (вчителів, лікарів, медичних сестер, поліцейських тощо) поступово призвело до меншої поваги з боку кінцевих бенефіціарів [8];

4) Різке зростання очікувань бенефіціарів щодо догляду, обслуговування, співчуття та співпереживання [9];

5) Наявність економічної кризи у 70-х рр. спричинила те, що цілей боротьби з бідністю намагалися досягти з нестачею ресурсів, що посилювало розчарування.

Емоційна робота. Термін “емоційної роботи” (emotional labour) було запропоновано Гочшилдом у 1983 році, щоб охарактеризувати процес керування своїми почуттями та їх вираженням з метою відповідати емоційним вимогам роботи. Так звані “правила вираження емоцій” містять інформацію про те як, коли і яким способом виражати емоції, виконуючи свою роботу. Постійний контакт з різними людьми, дотримування вимог які емоції відображати і в який спосіб, а також контроль за виконанням цих вимог створює неабиякий тиск на працівників; часто працівники опиняються в стані “емоційного дисонансу” – їх реальний емоційний стан не відповідає

тому стану, який вони мали б демонструвати [42]. Є дві стратегії регулювати свої почуття відповідно до вимог емоційної роботи: “поверхневе вдавання” емоцій і “глибоке вдавання” емоцій [38]. Мета-аналіз Кемєєра-Муелера демонструє, що вимоги емоційної роботи передбачають застосування “поверхневого вдавання” та “глибокого вдавання” емоцій [43], а останні в свою чергу є прогностичними факторами зниження задоволеності життям та навіть емоційного вигорання [44]. Міколайчак стверджує, що “глибоке вдавання” є менш шкідливим, ніж “поверхневе вдавання” [45]. Якщо працівник зобов’язаний відповідати певним емоційним вимогам роботи, застосовуючи при цьому “поверхневе вдавання” емоцій, йому потрібно докладати значно більше зусиль та когнітивних ресурсів, відповідно емоційні ресурси значно швидше виснажуються. Постійне виснаження емоційних ресурсів в кінцевому результаті призводить до вигорання [46]. “Глибоке вдавання” натомість також потребує когнітивних зусиль, проте ці зусилля необхідні тільки на початку виникнення тої чи іншої емоції [38].

Наслідки емоційного вигорання. Найбільш частими наслідками емоційного вигорання є серцево-судинні захворювання та больовий синдром. Також серцево-судинні захворювання були найчастішою причиною абсентеїзму працівників з емоційним вигоранням [47]. Одне дослідження вказує на взаємозв’язок головного болю та емоційного вигорання [48]. Інше дослідження вказує на емоційне вигорання як прогностичний фактор болю в опорно-руховому апараті, втім патофізіологічні взаємозв’язки не виявлені [49]. Також емоційне вигорання є причиною абсентеїзму та презентеїзму на роботі (абсентеїзм – відсутність на роботі, тоді як презентеїзм - це присутність на робочому місці навіть у випадку захворювання працівника,

що безпосередньо знижує його продуктивність). Іншими наслідками емоційного вигорання є депресивні симптоми, та відповідно, вживання антидепресантів та психотропних медикаментів, а також зниження задоволеності роботою [47].

1.2. Батьківське емоційне вигорання

Незважаючи на те, що початково термін “емоційне вигорання” стосувався суто професійного вигорання, науковці публікують інформацію про існування феномену, який може бути пов’язаний зі зростаючим рівнем стресу у сучасних батьків: батьківське емоційне вигорання [10], [11], [12].

За останні роки змінився спосіб проживання сімей: сім’ї стали більш нуклеарними, відповідно близькі родичі часто є значно менш залученими у виховання дітей, ніж кілька поколінь тому. З іншого боку, жінки все більше намагаються поєднувати кар’єру і материнство, що може стати причиною постійного стресу в житті жінки. Також пропагується значно більш залучене, свідоме батьківство, іноді з надмірною опікою, що теж може стати причиною батьківського вигорання, якщо батьки не будуть відновлювати час від часу власний емоційний ресурс [13], [14], [15].

Позитивне батьківство. В євро-американських країнах батьківство стало сферою підвищеного публічного інтересу. Чим батьки годують своїх дітей, де вони кладуть їх спати, як вони з ними граються: все це стало питаннями моралі і політики [13]. Очікування від батьківства настільки зросли, що ті батьки, які б вважалися достатньо добрими батьками 50 років тому, зараз би вважалися батьками, що занедбують своїх дітей [16]. Батьки більше не можуть виховувати своїх дітей керуючись здоровим глуздом, як це

було раніше. Натомість вони постійно порівнюють свою поведінку з теперішніми соціальними нормами [39]. Батьки турбуються не тільки про те, щоб діти вживали корисну та збалансовану їжу, мали якісний сон та добре вчилися, але і мають зміцнювати їх суб'єктивне благополуччя: їх щастя та самооцінку [41].

Позитивне батьківство, що активно пропагується в країнах Заходу, заохочує батьків регулювати їхні емоції, а точніше демонструвати дитині більше позитивних емоцій і контролювати негативні емоції, виконуючи свої батьківські обов'язки. Дослідження вже підтверджують позитивний вплив такого стилю батьківства на майбутній розвиток дитини, проте наслідки для батьків поки не є добре вивченими. Втім, дослідження Лін Г. та Хенсот Л. демонструє, що відчуття тиску постійно демонструвати позитивні емоції та контролювати негативні емоції виснажує батьківські емоційні ресурси і збільшує вразливість батьків до емоційного вигорання [38].

У європейських країнах зростання кількості випадків батьківського емоційного вигорання спостерігається з 2000-х рр. Зміни, що стосувалися культури праці у галузі соціальних професій, відбулися і у сфері батьківства [12]. Від Другої Світової Війни переважає ідеологія теорії прив'язаності Боулбі, яка підкреслює важливість відносин між матір'ю та дитиною [40]. Ключові зміни стосуються наведених нижче пунктів:

- 1) Проголошення Радою Європи у 2007 році глобальної цілі – дотримуватися принципів позитивного батьківства: ненасильницького, чуйного та підтримуючого батьківства, що оцінює дітей як людей з їх власними правами. Втім, цього неможливо досягти на практиці: неможливо

застосовувати абсолютно всі принципи у всіх випадках, і це призводить до розчарувань [17].

2) Збільшення рівня втручань державних органів у батьківство: для прикладу, прийняття законів стосовно нелегальності застосування батьками фізичних покарань [18].

3) Зниження авторитету батьків у очах дітей: фокусування уваги на тому, що діти мають свої права, а батьки мають свої обов'язки призвело до падіння поваги до останніх [19].

4) Різке зростання очікувань стосовно уваги, освіти, майна та можливостей, які належать дітям [19].

5) Різке зростання кількості жінок, які працюють: кількість жінок, які працюють, зросла на 75%, якщо порівнювати 1980 та 2010 роки [20]. Це означає, що у матерів було значно менше часу, щоб досягати поставлених цілей.

Наслідки батьківського емоційного вигорання. Як твердять самі батьки, вигорання може підвищувати суїцидальні ризики чи ідеї “втекти від усього і всіх”. Також батьківське емоційне вигорання пов'язане зі збільшенням випадків батьківського насильства та батьківського занедбання. Батьківське вигорання відрізняється від емоційного вигорання, пов'язаного з професійною діяльністю: емоційне вигорання батьків буде мати серйозний вплив на якість виконання батьківських обов'язків, тоді як емоційне вигорання матиме вплив на задоволеність роботою, ефективність при виконанні професійних обов'язків тощо [21].

Емоційне вигорання стає причиною депресії у меншості випадків, як показує 7-річне дослідження Хаканен і Шауфелі [22]. Також емоційне

вигорання не є тотожним з великим депресивним розладом [22], хоча випадки суїцидальних думок при батьківському емоційному вигоранні є частішими, ніж при наявності депресії [21]. Імовірно, причиною цього факту є те, що від батьківських обов'язків не можливо звільнитися чи взяти лікарняний на деякий період часу. Одним з способів втечі від ситуації емоційного вигорання у батьківстві є власне надмірне вживання алкоголю [23].

Дослідження, проведені в англо-саксонських країнах (Бельгія, Франція, США, Англія) демонструють, що як мінімум 5% батьків мають емоційне вигорання [24]. Проте, зважаючи на те, що культурні норми та вимоги до батьківства відрізняються у різних країнах, поширеність батьківського вигорання у світі буде різною [25].

Батьківське вигорання буде вищим у молодих батьків, батьків, що проживають в неблагополучних районах, непрацюючих батьків, багатодітних батьків, батьків мононуклеарної сім'ї (порівняно з сім'ями, які складаються з багатьох поколінь), одиноких батьків (порівняно з не одинокими батьками), а також у зведених сім'ї (порівняно з не зведеними сім'ями). Також індивідуалізм – це найбільш вагомий фактор, що прогнозує батьківське емоційне вигорання, беручи до уваги такі фактори як соціо-демографічні дані, навантаженість на роботі, економічні відмінності в різних країнах і інші культурні відмінності [26]. Порівнюючи рівень емоційного вигорання у батьків, діти яких мають серйозні хронічні захворювання (діабет 1 типу), та батьків, які мають здорових дітей, спостерігається значно вищий рівень емоційного вигорання у матерів дітей із захворюваннями. Дослідники дійшли висновку, що факторами впливу є не соціо-демографічні фактори чи ті, що пов'язані з медициною, а низька соціальна підтримка, брак вільного

часу, фінансові труднощі та переконання про вплив захворювання на повсякденне життя. У випадку материнського емоційного вигорання додатковими факторами впливу є низька самооцінка та висока потреба контролю [11].

Батьківське вигорання на основі моделі К. Маслач. У своєму дослідженні Маслач та інші дослідники підтвердили, що батьківське вигорання – це унікальний специфічний синдром, що відрізняється від добре відомої концепції емоційного вигорання, пов'язаного з роботою. Це призвело до появи визначення батьківського вигорання як психологічного синдрому, який маніфестує у батьківському контексті і який характеризується за наступними трьома вимірами, які пов'язані з батьківською роллю, якщо орієнтуватися на модель вигорання К. Маслач:

- 1) Виснаження від догляду за дітьми;
- 2) Емоційне дистанціювання від дітей;
- 3) Низький рівень особистісних досягнень [5].

Подібно до емоційного вигорання, пов'язаного з роботою, перший вимір батьківського вигорання – виснаження – вважається ключовим виміром цієї концепції. Це тягне за собою відчуття перевантаженості і виснаженості емоційних та фізичних ресурсів, спричинених виконанням батьківської ролі. Батьки відчувають надто багато стресу і відчувають, що батьківство вимагає надмірної залученості. Другий вимір батьківського вигорання – емоційне дистанціювання – відноситься до ситуацій, коли батько/мати дистанціюється емоційно (не фізично) від дітей як від джерела виснажування. Це означає, що фізично батько чи мати забезпечує потреби дитини, але стає менш емоційно залученим і відповідно менше реагує на сигнали та потреби дитини. Третій

вимір батьківського вигорання відноситься до відчуття себе як некомпетентного батька/матері і відчуття відсутності досягнень у батьківській ролі [5].

1.3. Профілактика батьківського вигорання та ефективність втручань

Профілактика батьківського емоційного вигорання. Профілактику слід починати з аналізу та оцінки ситуації в сім'ї: виявлення сімейних стрес-факторів, аналіз стресової реактивності чи толерантності та послаблення дії стресорів. Програма складається з таких фаз:

- 1) Оволодіння навичками розпізнавання стресу.
- 2) Аналіз власних реакцій на стресові сімейні ситуації та стратегії поведінки.
- 3) Визначення сімейних ситуацій, які найчастіше стають стрес-факторами. Оволодіння навичками контролю емоційних реакцій.
- 4) Визначення тих активностей, які є ресурсними та планування регулярного здійснення цих активностей
- 5) Оволодіння навичками управління часом.
- 6) Визначення цінностей, значущості родинного життя та батьківства.
- 7) Розвиток впевненості в собі та навичок асертивного спілкування.
- 8) Планування соціальної взаємодії з близькими друзями чи родичами для створення кола соціальної підтримки [34].

Ефективність КПТ-втручань на емоційне вигорання батьків.

Багато батьків, які мають дітей з хронічними захворюваннями або психічними розладами можуть мати стресові реакції різного роду [27]. Система охорони здоров'я сфокусована на дітях; незважаючи на те, що батьки дуже тривожаться за здоров'я дітей та їх майбутнє, їм рідко пропонується консультування, іншого роду втручання чи супровід [28].

КПТ демонструє ефективність при стресоорієнтованих проблемах, проте є дуже мало результатів досліджень, базованих на цій специфічній батьківській групі. В своєму дослідженні Анклер і Хілтунен демонструють ефективність КПТ для двох матерів, які виховують синів з РСА. Вони підсумовують у своїй роботі, що КПТ може бути ефективним втручанням для батьків з вигоранням для забезпечення цими ж батьками належного рівня турботи своїм дітям з хронічними захворюваннями чи ментальними розладами [27].

У 2017 році Анклер, Лапалайнен, Муотка та Хінтунен у своєму дослідженні демонструють, що і майндфулнес втручання у вигляді 8-тижневої програми, і КПТ втручання демонструють однакову ефективність для батьків з емоційним вигоранням, що виховують дітей з соматичними чи психічними захворюваннями [28].

КПТ на основі інтернету. КПТ на основі інтернету – це перспективна сфера втручань, яка може збільшити доступність КПТ для широкого загалу осіб з психічними розладами. Інтернет-орієнтована КПТ була тестована для 25 видів розладів, більшість досліджень стосувалися депресії, тривожних розладів та хронічного болю. КПТ втручання на основі Інтернету для депресії, соціальної фобії та панічного розладу відповідають критеріям

найбільшої доказовості. Стосовно ефективності фінансових витрат, КПТ на основі інтернету має більш ніж 50% імовірність ефективності фінансових витрат порівнюючи з відсутністю втручань або традиційної КПТ, коли немає готовності зі сторони респондента оплачувати послуги з метою отримання додаткових покращень [29].

1.4. Теоретична модель соціально-психологічних чинників емоційного вигорання матерів дітей різного віку

За результатами проведеного теоретичного аналізу розроблено теоретичну модель соціально-психологічних чинників емоційного вигорання матерів дітей різного віку (Рис. 1.1).

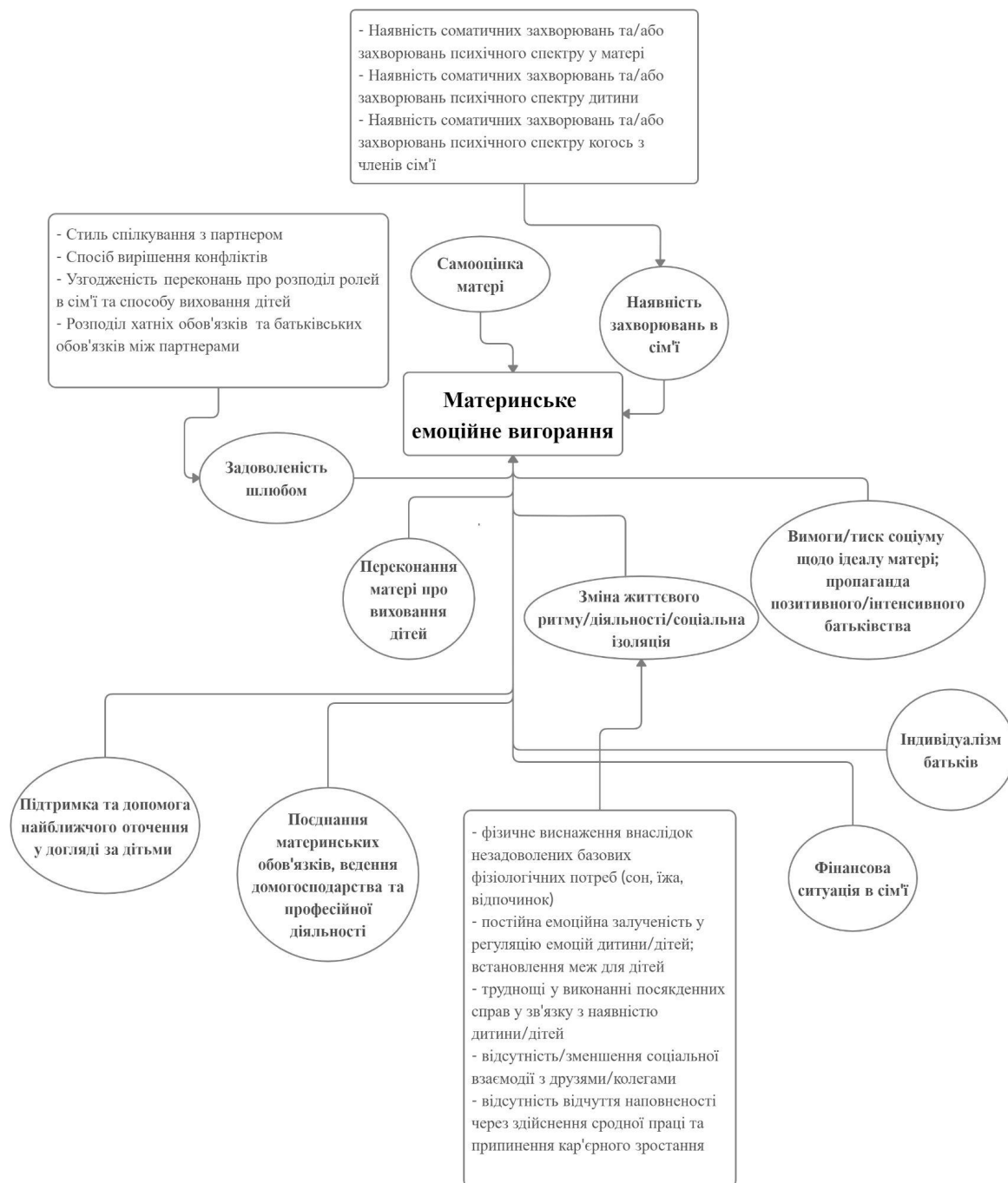

Рисунок 1.1. Теоретична модель соціально-психологічних чинників емоційного вигорання матерів дітей різного віку.

Висновки до розділу I

З 70-х рр. у північноамериканських країнах спостерігалось різке зростання емоційного вигорання серед працівників соціальних професій, яке обумовлене політикою боротьби з бідністю, надмірними очікуваннями від працівників, нестачею ресурсів внаслідок економічної кризи, а також формалізацією посадових інструкцій. Схожа тенденція спостерігається з 2000-х рр. серед батьків: різко зросла кількість батьків, що скаржаться на емоційне вигорання.

Однією з причин емоційного вигорання є “поверхнєве вдавання” певного емоційного стану, що продиктоване посадовими інструкціями (згідно з Гочшилдом): коли працівник, відчуючи емоційний дисонанс, змушений демонструвати певні емоції або приховувати справжній емоційний стан, що дуже виснажливо в довготривалій перспективі.

Найпопулярнішою з існуючих моделей емоційного вигорання є трьохкомпонентна модель К. Маслач та С. Джексона, конструктами якої є емоційне виснаження, деперсоналізація та редукція особистих досягнень. Іншою відомою моделлю є модель Б. Хартмана і Е. Перлмана.

Наслідками емоційного вигорання, пов'язаного з професійною діяльністю, є серцево-судинні захворювання, біль опорно-рухового апарату, абсентеїзм та презентеїзм на робочому місці, депресивні симптоми та вживання антидепресантів, незадоволеність роботою та, можливо, головний біль.

Серед причин батьківського емоційного вигорання є менша залученість найближчого оточення до виховання дітей (порівняно з ситуацією кілька десятиліть тому), поєднання кар'єри та материнства, пропаганда

свідомого, більш залученого батьківства (іноді з надмірною опікою), зростання очікувань від батьків з боку держави та суспільства, індивідуалізм батьків, бідність, наявність хронічних захворювань у членів сім'ї, брак вільного часу у батьків. У випадку матерів факторами впливу також є низька самооцінка та висока потреба контролю.

Емоційне вигорання батьків може стати причиною депресії, надмірного вживання алкоголю, збільшення випадків фізичного насильства над дітьми.

Програма профілактики емоційного вигорання в сім'ях складається з оволодіння навичками розпізнавання стресу, аналізу власних реакцій на стресові ситуації та зміну стратегій поведінки та емоційних реакцій, оволодіння навичками управління часом, визначення та планування ресурсних активностей, визначення цінностей батьківства, розвиток впевненості в собі та навичок асертивного спілкування, створення кола соціальної підтримки.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ МАТЕРІВ ДІТЕЙ РІЗНОГО ВІКУ

2.1. Практично-методичні засади вивчення соціально-психологічних чинників емоційного вигорання у матерів дітей різного віку

Для аналізу впливу соціально-психологічних чинників емоційного вигорання матерів дітей різного віку було проведено онлайн-опитування, в якому взяло участь 83 респондентки.

Детальна характеристика досліджуваних подана нижче. Дані відібрані відповідно до створеної анкети.

Показники	Поділ досліджуваних на підгрупи за певною ознакою	Респондентки
Вік	23-30	30%
	30-40	70%
Рівень зайнятості	Не працюю	39%
	Працюю 2-3 год на тиждень	17%
	Працюю 3-6 год на день	13%
	Працюю повний робочий день	31%

Фінансовий стан сім'ї	Є труднощі з задоволенням базових потреб (їжа, одяг, оплата комунальні послуги)	4%
	Задоволені базові потреби (їжа, одяг, оплата комунальні послуги), проте не витрачаються кошти на відпочинок та розваги; немає заощаджень	41%
	Задоволені базові потреби (їжа, одяг, оплата комунальні послуги), витрачаються кошти на відпочинок та розваги; є заощадження	55%
Чи є дитина з особливими потребами/або хронічним захворюванням?	Так	8%
	Ні	92%
Одинокa мама	Так	93%
	Ні	5%
	Так, але тато активно залучений у виховання дитини	2%
Кількість дітей віком до 3 років	Немає дитини віком до 3 років	39%
	1 дитина віком до 3 років	56%

	2 дитини віком до 3 років	5%
Кількість дітей в сім'ї	Одна дитина	47%
	Двоє дітей	48%
	Троє дітей	5%
Місце проживання	Місто	92%
	Село	8%
Чи проходитье психотерапію на момент опитування?	Так	12%
	Ні	88%
Наявність допомоги по догляду за дитиною	Жодна людина не допомагає	29%
	Є допомога по догляду за дітьми: кілька годин на тиждень	27%
	Є допомога по догляду за дітьми: 2-4 год на день	20%
	Є допомога по догляду за дітьми: 4-8 год на день	24%
Менше 6 год сну на добу	Так	18%
	Ні	82%
Всю хатню роботу жінка виконує самостійно	Так	42%
	Ні	58%

Методологічна основа. Для дослідження рівня емоційного вигорання, самооцінки, задоволеності шлюбом, а також ставлення матері до виховання дитини та розподілу ролей в сім'ї використовувалися наступні методики:

- Опитувальник емоційного вигорання К.Маслач, адаптований для матерів;
- Анкета здоров'я пацієнта RNQ-9;
- Опитувальник задоволеності шлюбом (В. Столипін, Т. Романова, Г. Бутенко);
- Опитувальник для визначення самооцінки Розенберга;
- Опитувальник батьківського ставлення PARI (Е.С. Шаффер і Р.К.Белл).

Опитувальник емоційного вигорання К. Маслач та С. Джексон адаптований для матерів. Опитувальник вигорання Маслач (англ. Maslach Burnout Inventory, скор. МВІ) – тестова методика, призначена для діагностування професійного вигорання. Створена в 1986 році американськими науковцями К. Маслач та С. Джексон [30]. Методика Маслач є більш популярною порівняно з методикою діагностики професійного вигорання В. Бойко: методика Бойко складається з 84 запитань, тоді як опитувальник К. Маслач та С. Джексон містить 22 запитання [33].

Опитувальник Маслач дає можливість визначити ступінь вираженості вигорання у трьох шкалах: емоційне виснаження, деперсоналізація та редуція особистих досягнень. Чим вищими є бали по шкалах емоційне виснаження та деперсоналізація – тим більше виражені симптоми вигорання за цими показниками. Чим нижчий сумарний бал за шкалою редуція

особистих досягнень, тим вищий рівень вигорання, демотивації та втрати сенсу в основній сфері діяльності людини [30].

Існують адаптовані варіанти опитувальник для працівників різних сфер:

- МВІ загальний варіант (General Survey - MBI-GS);
- МВІ для працівників медичної галузі (Human Services Survey for Medical Personnel - MBI-HSS-MP);
- МВІ для працівників сфери освіти (Educators Survey - MBI-ES);
- МВІ для студентів (General Survey for Students - MBI-GS-S);
- МВІ для працівників сфери “людина-людина” (Human Services Survey - MBI-HSS) [31].

Адаптований варіант опитувальника вигорання Маслач для батьків містить наступну зміну тверджень: всі словосполучення, що стосуються робочих обов’язків, роботи, колег замінені відповідно на “материнські обов’язки”, “материнство” та “діти”. Такий варіант опитувальника застосовувався у дослідженні І. Роскам, М. Раес та М. Міколайчак [12].

В кінцевому результаті для показника емоційного виснаження визначається його рівень: 0-16 балів – низький рівень, 17-26 балів – середній рівень, 27 і більше балів – високий рівень; для показника деперсоналізація: 0-6 балів – низький рівень, 7-12 балів – середній рівень, більше 13 балів – високий рівень; для показника редукція особистих досягнень: 39 і більше балів – низький рівень, 32-28 балів – середній рівень, 0-31 бали – високий рівень [34].

Анкета здоров’я пацієнта PHQ-9. Анкета здоров’я пацієнта PHQ-9 є анкетною, що складається з 9 питань з повної версії анкети PHQ. Це модуль

для визначення депресивних симптомів. Великий депресивний епізод діагностується у випадку, якщо присутні 5 з 9 симптомів щонайменше половину дня протягом останніх двох тижнів, і одним з симптомів є депресивний настрій чи ангедонія. Сумарний бал може бути в проміжку від 0 до 27 балів. Відповідно інтерпретування результатів є наступним: 0-4 бали – депресія відсутня, 5-9 балів – депресія легкого ступеню, 10-14 балів – депресія помірного ступеню, 15-19 балів – депресія вираженого ступеню, 20-27 балів – депресія важкого ступеню [32].

Опитувальник самоповаги Розенберга. Самоповага – це суб’єктивна оцінка людиною себе як внутрішньо позитивної чи негативної до певного ступеню. До цієї суб’єктивної оцінки також входить впевненість в своїй цінності, в безумовному праві жити і бути щасливим; комфорт при висловленні своєї думки, побажань і потреб; переконання, що радість – це безумовне право кожної людини [37].

Опитувальник створювався і використовується як одновимірний, проте факторний аналіз демонструє 2 незалежні фактори: самоприниження і самоповагу: чим вищим є один показник, тим нижчим є інший [37].

Опитувальник складається з 10 запитань. Максимальна сумарна кількість балів – 30. Кількість балів у проміжку 15-25 є в межах нормальної самооцінки. Кількість балів нижче 15 є ознакою низької самооцінки [37].

Опитувальник задоволеності шлюбом (В. Століпін, Т. Романова, Г. Бутенко). Опитувальник «Задоволеність шлюбом» призначений для діагностики ступеню задоволеності шлюбом, а також ступеню узгодженості-неузгодженості переконань у шлюбі конкретної подружньої пари [36].

Опитувальник складається з 24 запитань, які належать до різних сфер: сприйняття себе і партнера, оцінка свого шлюбу порівняно з іншими, переконання про розподіл ролей в шлюбі тощо. Максимальний сумарний бал — 48 балів. Чим вища загальна сума балів — тим вищий показник задоволеності шлюбом. Класифікація сімей, орієнтуючись на сумарний бал, буде наступною:

- 0—16 — абсолютно неблагополучні;
- 17—22 — неблагополучні;
- 23—26 — швидше неблагополучні;
- 27—28 — перехідні;
- 29—32 — швидше благополучні;
- 33—38 — благополучні;
- 39—48 — абсолютно благополучні [36].

Опитувальник батьківських установок PARI (Е.С. Шаффер і Р.К.Белл). Методика PARI (parent-child relationship) призначена для дослідження ставлення батьків (передусім, матерів) до різноманітних аспектів родинного життя (розподіл ролей у сім'ї). Методика також виявляє ознаки, пов'язані з різними аспектами стосунків батьків і дитини. Автори методики – американські психологи Е.С. Шаффер і Р.К.Белл [35].

Методика містить 115 тверджень. У методиці виділені 23 шкали, що відносяться до різних сторін ставлення батьків до дитини і життя в сім'ї. З них 8 стосуються ставлення до сімейної ролі, інші 15 стосуються батьківсько-дитячих відносин. Кожна ознака вимірюється за допомогою 5

суджень. Максимальна вираженість ознаки – 20 балів, мінімальна – 5 балів.

Список шкал подано нижче:

- 1) Вербалізація.
- 2) Надмірна турбота.
- 3) Залежність від сім'ї.
- 4) Придушення волі дитини.
- 5) Відчуття самопожертви.
- 6) Страх образити дитину.
- 7) Сімейні конфлікти.
- 8) Дратівливість.
- 9) Надмірна строгість.
- 10) Виключення зовнішнього впливу.
- 11) Надмірний авторитет батьків.
- 12) Придушення агресивності.
- 13) Незадоволеність роллю господині дому.
- 14) Партнерські відносини.
- 15) Розвиток активності дитини.
- 16) Ухилення від конфлікту.
- 17) Пасивність чоловіка.
- 18) Придушення сексуальності.
- 19) Домінування матері.
- 20) Надмірне втручання у світ дитини.
- 21) Врівноважені відносини.
- 22) Прагнення прискорити розвиток дитини.

23) Несамостійність матері [35].

2.2. Перевірка внутрішньої узгодженості шкал опитувальника емоційного вигорання Маслач адаптованого для матерів та опитувальника батьківського ставлення PARI методом альфа Кронбаха

Оскільки для опитувальника емоційного вигорання Маслач була здійснена адаптація, а для опитувальника батьківського ставлення PARI був здійснений переклад, необхідним етапом була перевірка внутрішньої узгодженості шкал опитувальників, яку було здійснено методом альфа Кронбаха (Додаток Е).

Для шкали “Емоційне виснаження” опитувальника емоційного вигорання Маслач показник альфа Кронбаха становить 0,86. Для шкали деперсоналізація показник альфа Кронбаха становить 0,81. Для шкали редукція особистих досягнень показник альфа Кронбаха становить 0,82. Отже, всі 3 шкали опитувальника вигорання Маслач, адаптованого для матерів, є внутрішньо узгодженими.

Для шкали вербалізація методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,42. Для шкали надмірна опіка методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,54. Для шкали залежність від сім’ї методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,67. Для шкали подавлення волі методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,55. Для шкали відчуття самопожертви методики батьківського ставлення

PARI показник альфа Кронбаха становить 0,68. Для шкали страх образити дитину методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,42. Для шкали сімейні конфлікти методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,54. Для шкали дратівливість методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,76. Для шкали надмірна строгість методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,67. Для шкали виключення зовнішнього впливу методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,65. Для шкали надмірний авторитет батьків методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,75. Для шкали подавлення агресії дитини методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,6. Для шкали незадоволеність роллю господині дому методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,77. Для шкали партнерські відносини методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,55. Для шкали розвиток активності дитини методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,7. Для шкали ухилення від конфлікту методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,58. Для шкали пасивність чоловіка методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,51. Для шкали подавлення сексуальності дитини методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,66. Для шкали домінування матері методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,58. Для шкали надмірне втручання в світ дитини методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить

0,83. Для шкали рівномірні відносини методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,65. Для шкали намагання прискорити розвиток дитини методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,75. Для шкали несамостійність матері методики батьківського ставлення PARI показник альфа Кронбаха становить 0,23. Отже, ненадійними маємо 3 шкали опитувальника: несамостійність матері (0,23), страх образити дитину (0,42) та вербалізація (0,42).

2.3. Загальна характеристика вибірки досліджуваних

Для аналізу вибірки за показниками рівня депресії, деперсоналізації, емоційного виснаження, редукції особистих досягнень, рівнем задоволеності шлюбом, самооцінкою та шкалами методики батьківського ставлення PARI було застосовано аналіз середніх значень (Таблиця 2.3.1).

Виявлено, що середній рівень шкали емоційне виснаження становить $M = 24,22$ ($SD = 9,24$), що відповідає середньому діапазону вираження цієї ознаки. Середній рівень шкали деперсоналізація $M = 9,99$ ($SD = 5,77$), що знову ж таки відповідає середньому діапазону вираження ознаки. Середній бал редукції особистих досягнень становить $M = 32,67$ ($SD = 7,60$), що відповідає низькому рівню.

Середній рівень ступеня важкості симптомів депресії згідно опитувальника PHQ-9 становить $M = 9,34$ ($SD = 5,66$), що відповідає легкій формі депресії.

Середній бал самооцінки Розенберга становить $M = 17,87$ ($SD = 5,51$), що відповідає середньому діапазону вираження цієї ознаки. Середній рівень

шкали задоволеність шлюбом становить $M = 32,47$ ($SD = 9,75$), що відповідає згідно норм здебільшого благополучному типу пари.

Середній бал шкали вербалізація становить $M = 17,46$ ($SD = 1,71$), що відповідає високому рівню. Середній бал шкали надмірна опіка становить $M = 12,20$ ($SD = 2,33$), що відповідає помірному рівню вираження цієї ознаки. Середній бал шкали залежність від сім'ї становить $M = 9,17$ ($SD = 2,42$), що відповідає помірному рівню вираження ознаки, ближчому до низького. Середній рівень шкали подавлення волі дитини становить $M = 12,96$ ($SD = 2,28$), що відповідає помірному діапазону вираження цієї ознаки. Середній бал шкали відчуття самопожертви становить $M = 10,95$ ($SD = 2,61$), що відповідає помірному рівню вираження ознаки. Середній бал шкали страх образити дитину становить $M = 13,55$ ($SD = 2,17$), що відповідає помірному рівню вираження ознаки. Середній бал шкали сімейні конфлікти становить $M = 12,94$ ($SD = 2,30$), що відповідає помірному рівню вираження ознаки, проте ближчою до межі з високим рівнем. Середній рівень шкали дратівливість становить $M = 9,37$ ($SD = 2,5$), що відповідає помірному діапазону вираження ознаки, ближчою до межі з низьким рівнем. Середній бал шкали надмірний авторитет батьків становить $M = 12,07$ ($SD = 2,92$), що відповідає помірному рівню вираження ознаки. Середній рівень шкали невдоволення роллю господині дому становить $M = 14,25$ ($SD = 2,99$), що відповідає межі помірного та високого діапазону вираження ознаки. Середній рівень шкали ухилення від конфлікту становить $M = 9,87$ ($SD = 2,27$), що відповідає межі помірного діапазону вираження ознаки. Середній бал шкали пасивність чоловіка становить $M = 12,19$ ($SD = 2,36$), що відповідає межі помірного рівня вираження ознаки. Середній бал шкали домінування матері становить

$M = 9,92$ ($SD = 2,6$), що відповідає межі помірного рівня вираження ознаки. Середній бал шкали надмірне втручання в світ дитини становить $M = 10,94$ ($SD = 3,04$), що відповідає межі середнього рівня вираження ознаки. Середнє значення шкали несамотійність матері становить $M = 16,29$ ($SD = 1,82$), що відповідає високому рівню вираження ознаки. Середній бал шкали партнерські відносини становить $M = 14,72$ ($SD = 2,42$), що відповідає межі високого рівня вираження ознаки. Середній бал шкали врівноважені відносини становить $M = 16,58$ ($SD = 2,21$), що відповідає високому рівню вираження ознаки.

Назва шкали	Розмір вибірки	Середнє значення	Мода	Частота моди	Мінімальне зн-я	Максимальне зн-я	Станд. відхилення
Емоційне виснаження	83	24,22	18,00	7	8,00	46,00	9,24
Деперсоналізація	83	9,99	11,00	8	0,00	26,00	5,77
Редукція особистих досягнень	83	32,67	Multiple	7	10,00	48,00	7,60
Депресія PHQ-9	83	9,34	6,00	11	2,00	26,00	5,66
Самооцінка Розенберга	83	17,87	19,00	12	3,00	30,00	5,51
Задоволеність шлюбом	83	32,47	41,00	9	7,00	46,00	9,75

Вербалізація (методика PARI)	83	17,46	17,00	19	14,00	20,00	1,71
Надмірна опіка (методика PARI)	83	12,20	12,00	15	6,00	18,00	2,33
Залежність від сім'ї (методика PARI)	83	9,17	9,00	13	5,00	15,00	2,42
Подавлення волі (методика PARI)	83	12,96	14,00	17	8,00	20,00	2,28
Відчуття самопожертви (методика PARI)	83	10,95	11,00	15	5,00	19,00	2,61
Страх образити (методика PARI)	83	13,55	15,00	21	5,00	19,00	2,17
Сімейні конфлікти (методика PARI)	83	12,94	13,00	19	7,00	19,00	2,30
Дратівливість (методика PARI)	83	9,37	11,00	16	4,00	16,00	2,50
Надмірний авторитет батьків (методика PARI)	83	12,07	12,00	14	5,00	20,00	2,92

Невдоволення ролюю господині дому (методика PARI)	83	14,25	15,00	13	6,00	20,00	2,99
Ухилення від конфлікту (методика PARI)	83	9,87	11,00	16	4,00	16,00	2,27
Пасивність чоловіка (методика PARI)	83	12,19	13,00	20	7,00	19,00	2,36
Домінування матері (методика PARI)	83	9,92	13,00	15	5,00	15,00	2,60
Надмірне втручання в світ дитини (методика PARI)	83	10,94	8,00	13	5,00	20,00	3,04
Несамостійність матері (методика PARI)	83	16,29	18,00	17	12,00	20,00	1,82
Партнерські відносини (методика PARI)	83	14,72	15,00	19	8,00	20,00	2,42
Врівноважені відносини (методика	83	16,58	15,00	16	10,00	20,00	2,21

PARI)							
Виключення зовнішніх впливів (методика PARI)	83	10,78	Multiple	14	5,00	20,00	2,58
Надмірна строгість	83	14,12	Multiple	12	6,00	20,00	2,86
Подавлення агресії дитини	83	9,05	7,00	13	5,00	19,00	2,6
Прагнення прискорити розвиток дитини	83	13,48	15,00	15	7,00	19,00	2,77
Розвиток активності дитини	83	12,53	12,00	20	7,00	18,00	2,24

Таблиця 2.3.1. Результати описового статистичного аналізу.

Отже, отримана в результаті дослідження вибірка жінок характеризується середнім рівнем показників емоційного вигорання та деперсоналізації, і радше низьким рівнем показника редукція особистих досягнень.

Бачимо також, що незважаючи на те, що середній бал депресії по групі є легким, середні бали емоційного виснаження та деперсоналізації відповідають середньому діапазону вираження цих ознак, а не низькому. Вибірка також характеризується середнім рівнем самооцінки, а середній бал

за шкалою задоволеність шлюбом свідчить про те, що більшість респонденток перебувають у радше благополучному типіві шлюбу. Якщо говорити про психологічні аспекти обраного стилю материнства та переконань жінки про розподіл ролей у сім'ї, то у даній групі жінок переважає помірний рівень за більшістю шкал (надмірна опіка, подавлення волі дитини, відчуття самопожертви, страх образити дитину, надмірний авторитет батьків, ухилення від конфлікту, пасивність чоловіка, домінування матері, надмірне втручання в світ дитини). Низький рівень у групі спостерігається за показником залежність від сім'ї, а також за показником дратівливість – середнє значення цього показника є в межах діапазону помірного рівня вираження ознаки, проте є ближчим до межі з низьким рівнем. Середні показники шкал партнерські відносини та врівноважені відносини є в межах діапазону, коли ці значення трактуються як високі.

2.4. Особливості взаємозв'язків самооцінки матері, задоволеності шлюбом, батьківських установок та рівня емоційного вигорання матерів дітей різного віку

Кореляційний аналіз був проведений, використовуючи коефіцієнт кореляції Спірмана, оскільки 10 шкал мають розподіл, не узгоджений з нормальним (Додаток Ж).

В результаті проведення кореляційного аналізу виявлено взаємозв'язки шкали “Емоційне виснаження” з іншими шкалами, які подано нижче.

Показник емоційного виснаження має прямий зв'язок зі шкалами депресія PHQ-9 ($r = 0,39$; $p < 0,05$), сімейні конфлікти ($r = 0,35$; $p < 0,05$), невдоволеність роллю домогосподині ($r = 0,43$; $p < 0,05$), надмірна строгість ($r = 0,49$; $p < 0,05$). Обернений зв'язок виявлено з показниками редукція професійних досягнень ($r = -0,6$; $p < 0,05$), самооцінка Розенберга ($r = -0,53$; $p < 0,05$) та задоволеність шлюбом ($r = -0,47$; $p < 0,05$).

Показник деперсоналізація має прямий зв'язок з показниками депресія PHQ-9 ($r = 0,4$; $p < 0,05$), сімейні конфлікти ($r = 0,37$; $p < 0,05$), драгівливість ($r = 0,25$; $p < 0,05$), невдоволеність роллю домогосподині ($r = 0,36$; $p < 0,05$), ухилення від конфлікту ($r = 0,32$; $p < 0,05$), надмірна строгість ($r = 0,43$; $p < 0,05$). Обернений зв'язок виявлено з показниками редукція особистих досягнень ($r = -0,53$; $p < 0,05$), самооцінка ($r = -0,47$; $p < 0,05$) та задоволеність шлюбом ($r = -0,46$; $p < 0,05$).

Показник редукція особистих досягнень має прямий зв'язок з показниками самооцінка ($r = 0,5$; $p < 0,05$) та задоволеність шлюбом ($r = 0,44$; $p < 0,05$). Обернений зв'язок виявлено з показниками депресія PHQ-9 ($r = -0,26$; $p < 0,05$), невдоволеність роллю домогосподині ($r = -0,32$; $p < 0,05$) та надмірною строгістю ($r = -0,36$; $p < 0,05$).

Дані результати говорять про те, що чим більш напружена атмосфера у сім'ї, зокрема через складні і конфліктні стосунки з партнером, тим вищими будуть показники емоційного вигорання у матерів. Також чим більше незадоволеною є жінка тимчасовими обмеженнями у зв'язку з доглядом за дитиною та чим менше є у неї можливості відпочити чи зайнятися улюбленими справами, які повертають її до ресурсного стану, тим вищим у неї буде рівень емоційного виснаження, а також тим більше вона

демонструватиме цинізм та негативізм у спілкуванні з власними дітьми. Надмірна строгість передбачає більшу кількість докладених зусиль, зокрема емоційного ресурсу, щоб обмежити дитину в певних діях, відповідно природно, що це спустошуватиме матір дитини, і показник емоційного виснаження у неї буде вищим, як і негативізм, цинічність та відстороненість у спілкуванні з дітьми. Натомість теж можна простежити, що чим нижча самооцінка матері, тим вищими є показники емоційного виснаження та деперсоналізації: чим менше жінка оцінює власні докладені зусилля, свої здібності та навички, свою самовіддачу та жертвовність, тим більш схильною буде жінка до емоційного виснаження, деперсоналізації та втрати сенсу вкладення власних ресурсів в провідну діяльність (в даному випадку материнство).

Якщо говорити про взаємозв'язок між депресією PHQ-9 та шкалами опитувальника емоційного вигорання, то бачимо, що чим більш емоційно виснаженою та спустошеною є жінка – тим вищим є ступінь важкості депресії. І також чим вищий є самооцінюючий рівень емоційного вигорання (редукція особистих досягнень) – тим важчим буде ступінь депресії: жінка втрачає бажання докладати зусилля у материнство, відчуваючи, що її компетентність та продуктивність знижуються. Втім, при виявленні взаємозв'язків при проведенні кореляційного аналізу, не завжди легко встановити правильну причинно-наслідковість: емоційне вигорання спричиняє депресію чи навпаки. Беручи до уваги ендогенну теорію виникнення депресії, можливо, навпаки жінки з генетичною схильністю до депресії будуть мати вищий рівень емоційного вигорання.

2.5. Особливості показників емоційного вигорання матерів залежно від наявності дитини віком до 3 років, фінансового стану сім'ї, розподілу хатніх обов'язків у сім'ї та загальної кількості дітей

Вплив об'єму виконуваних хатніх обов'язків. З метою виявлення відмінностей між матерями, які виконують всю хатню роботу самостійно, і тими, які виконують тільки її частину, було застосовано порівняльний аналіз за критерієм Манна-Уїтні при $p \leq 0,05$ (Додаток 3). Згідно з результатами порівняльного аналізу за критерієм Манна-Уїтні, існують статистично значимі розбіжності у рівні самооцінки та задоволеності жінок шлюбом в залежності від того, який об'єм хатньої роботи вони виконують самостійно. Як бачимо з графічних даних, жінки, які всю хатню роботу виконують самостійно, мають суттєво нижчу самооцінку (Рис. 2.5.1) та відповідно значно менше задоволені шлюбом (Рисунок 2.5.2). Попри це, порівняльний аналіз за t-критерієм Стьюдента показує, що не існує статистично значимих розбіжностей показників емоційне виснаження, деперсоналізація та редукція досягнень у вказаних двох групах.

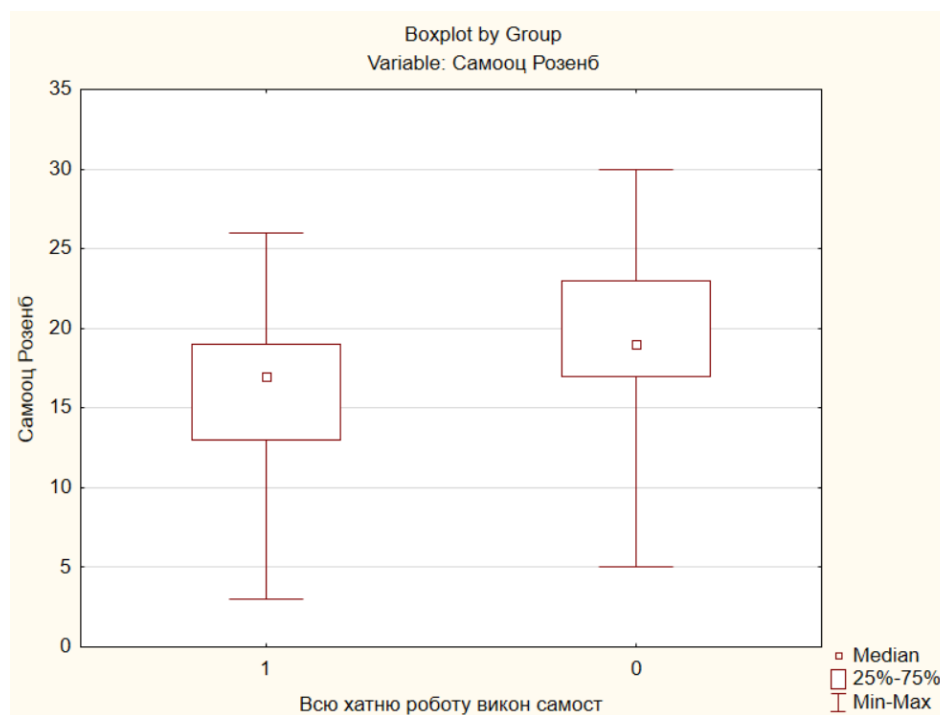

Рис. 2.5.1. Графічний результат порівняльного аналізу показника самооцінка для двох груп жінок: матерів, які виконують всю хатню роботу самостійно, та тих, які виконують лише частину хатньої роботи.

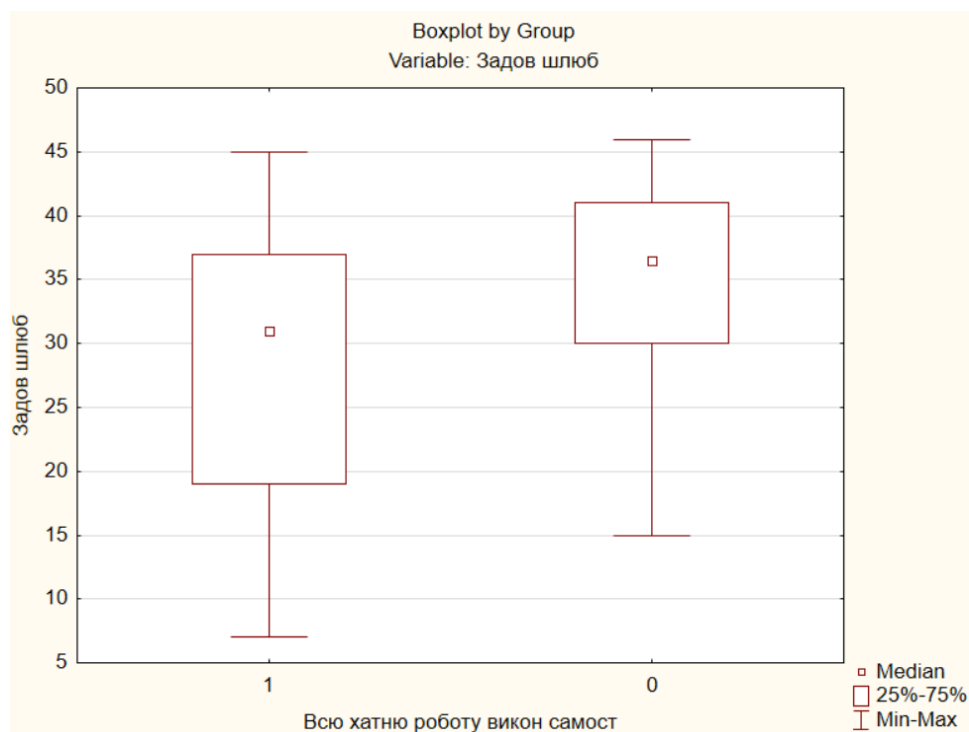

Рис. 2.5.2. Графічні результати порівняльного аналізу показника задоволеності шлюбом для двох груп матерів: жінок, які виконують всю хатню роботу самостійно, та тих, які виконують лише частину хатньої роботи.

Вплив фінансового стану сім'ї. З метою виявлення відмінностей між двома групами матерів, залежно від фінансового стану сім'ї, було застосовано порівняльний аналіз за t-критерієм Стюдента при $p \leq 0,05$ (Додаток 3). До першої групи потрапили матері, у сім'ях яких не витрачають коштів на відпочинок. До другої групи увійшли матері, у сім'ях яких витрачають щомісяця кошти на відпочинок та розваги; окрім того, постійно здійснюються заощадження. Статистично значущих розбіжностей у показниках емоційного виснаження та деперсоналізації не виявлено. Проте є відмінності показника редукція особистих досягнень: у другій групі

значення показника є вищим, а отже рівень редукції особистих досягнень в групі є нижчим (чим більше значення показника – тим нижчим є рівень редукції досягнень) (Таблиця 3.2). Використовуючи критерій Манна-Уїтні для тих шкал, які не є розподілені за нормальним законом розподілу, бачимо, що є статистично значущі розбіжності у рівні прояву 2 ознак: самооцінки та задоволеності шлюбом (Таблиця 3.3). У представниць другої групи самооцінка (Рисунок 2.5.3) та задоволеність шлюбом є вищою (Рисунок 2.5.4).

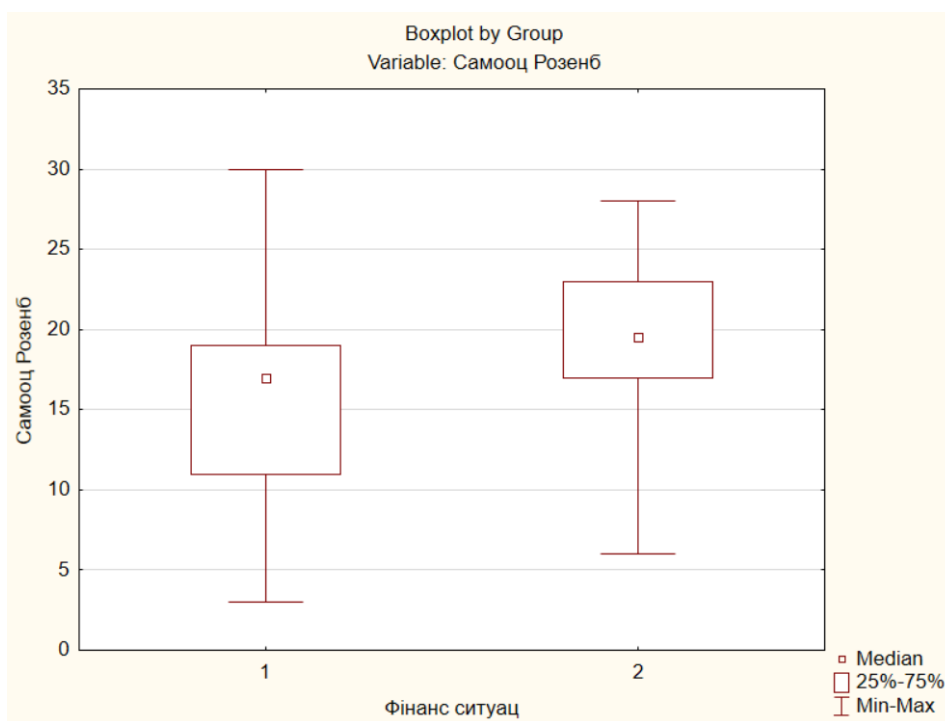

Рис. 2.5.3. Графічні результати порівняльного аналізу за критерієм Манна-Уїтні для двох груп матерів залежно від наявності коштів у сім'ї на відпочинок та розваги: різниця у рівні прояву самооцінки у двох групах.

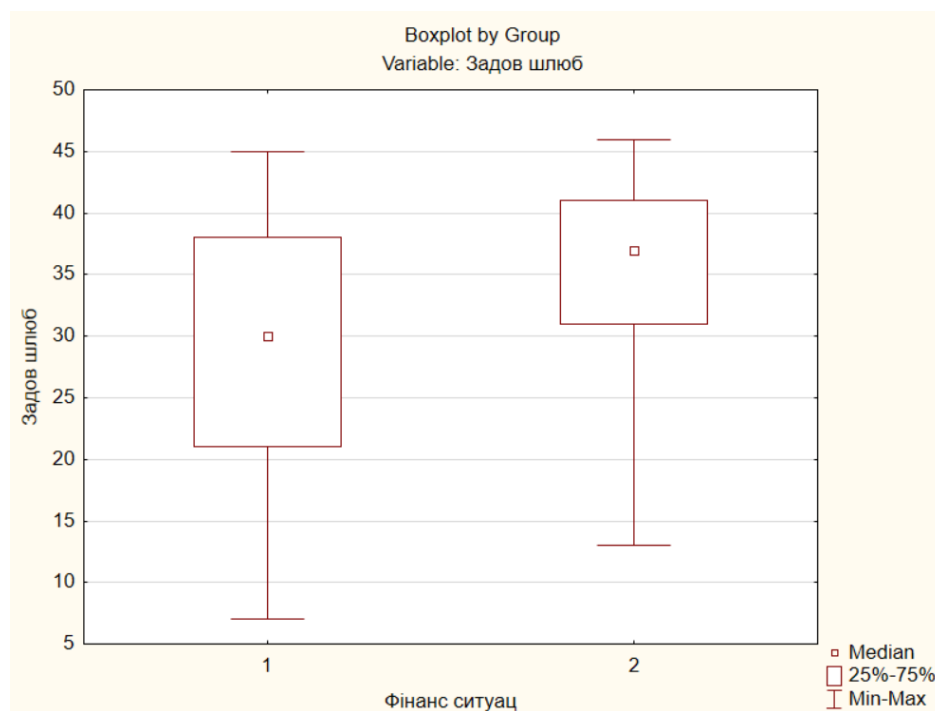

Рис. 2.5.4. Графічні результати порівняльного аналізу за критерієм Манна-Уїтні для двох груп матерів залежно від наявності коштів у сім'ї на відпочинок та розваги: різниця у рівні прояву задоволеності шлюбом у двох групах.

Вплив наявності дитини віком до 3 років. Для перевірки гіпотези про наявність відмінностей у рівні прояву ознак емоційного вигорання залежно від наявності дитини віком до 3 років досліджуваних було поділено на 2 групи: до першої групи потрапили жінки, які не мають дитини віком до 3 років, до другої групи потрапили жінки, які мають дитину віком до 3 років. Після проведеного порівняльного аналізу за t-критерієм Стюдента бачимо, що не існує статистично значущої розбіжності у двох групах для показника емоційного виснаження, проте існують статистично значущі розбіжності у двох групах для ознаки деперсоналізація (Таблиця 3.4). Проте, рівень

показника деперсоналізація є суттєво вищим власне в тій групі матерів, які не мають дітей віком більше 3 років, що спростовує одну з початкових гіпотез дослідження (Рис. 2.5.5).

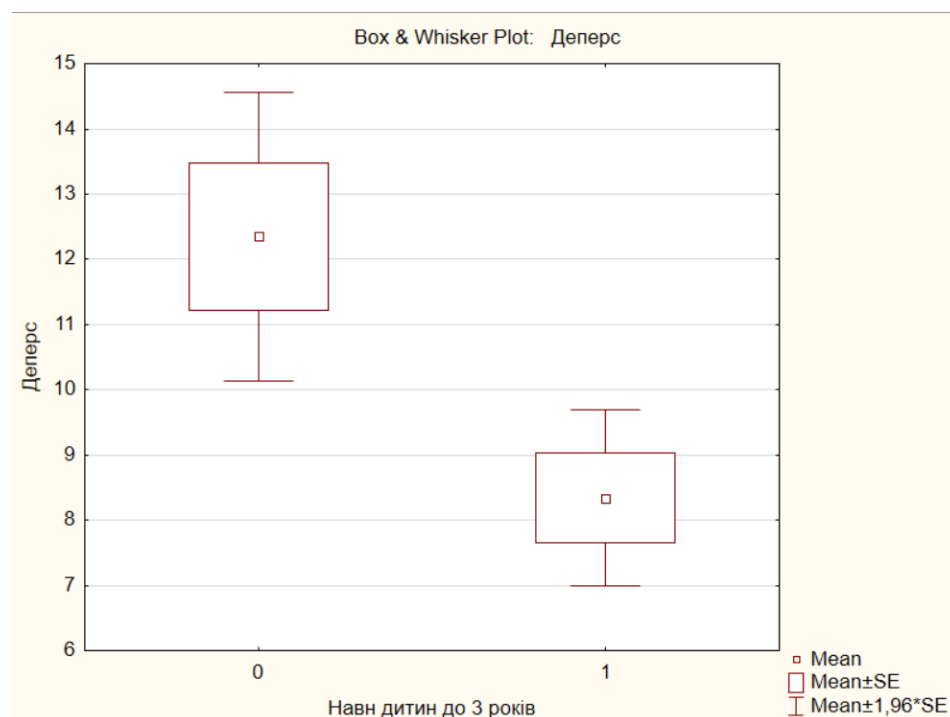

Рис. 2.5.5. Результати порівняльного аналізу за критерієм Манна-Уїтні для двох груп матерів залежно від наявності дитини віком до 3 років: різниця у рівні прояву ознаки деперсоналізація.

Вплив кількості дітей в сім'ї. Для перевірки гіпотези про наявність відмінностей у рівні прояву ознак емоційного вигорання залежно від кількості дітей досліджуваних було поділено на 2 групи: до першої групи потрапили жінки, які мають одну дитину, до другої групи потрапили жінки, які мають двох дітей. Порівняльний аналіз за t-критерієм Стьюдента (Таблиця 3.6) демонструє, що існують статистично значущі розбіжності для

показників деперсоналізація (Рис. 2.5.6) та відчуття самопожертви (Рис. 2.5.7): у респонденток другої групи ці показники є вищими. Після проведення порівняльного аналізу за критерієм Манна-Уїтні бачимо, що немає статистично значущих розбіжностей у двох групах матерів у рівні прояву таких ознак як самооцінка матері, задоволеність шлюбом, ухилення від конфлікту, надмірне втручання в світ дитини, виключення зовнішніх впливів, прагнення прискорити розвиток дитини, партнерські відносини та врівноважені відносини (Таблиця 3.7).

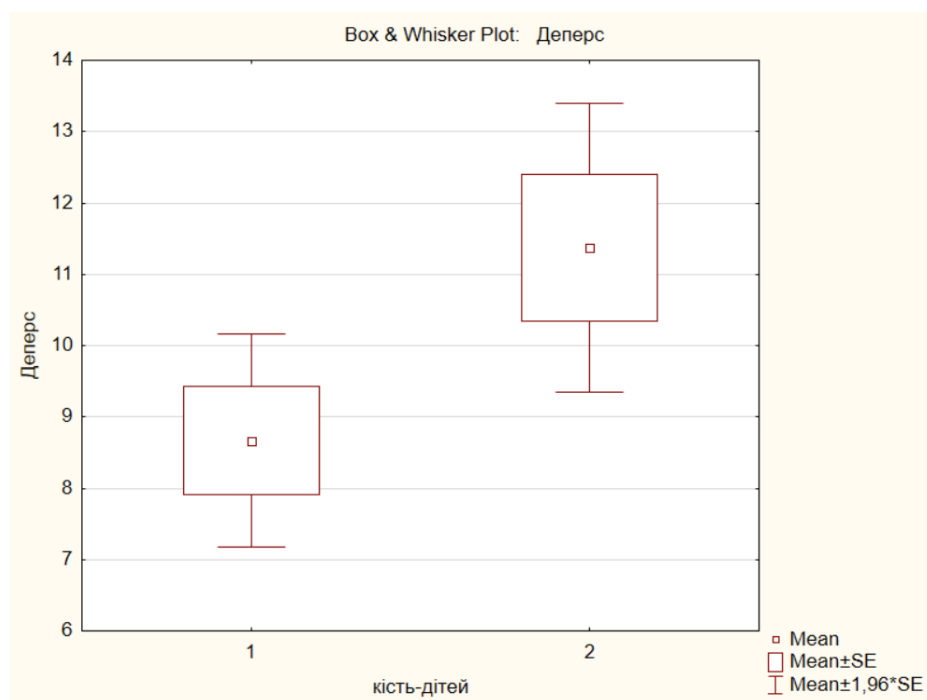

Рис. 2.5.6. Графічні результати порівняльного аналізу за t-критерієм Стьюдента для двох груп в залежності від кількості дітей в сім'ї (одна чи дві дитини): різниця у рівні прояву ознаки деперсоналізація.

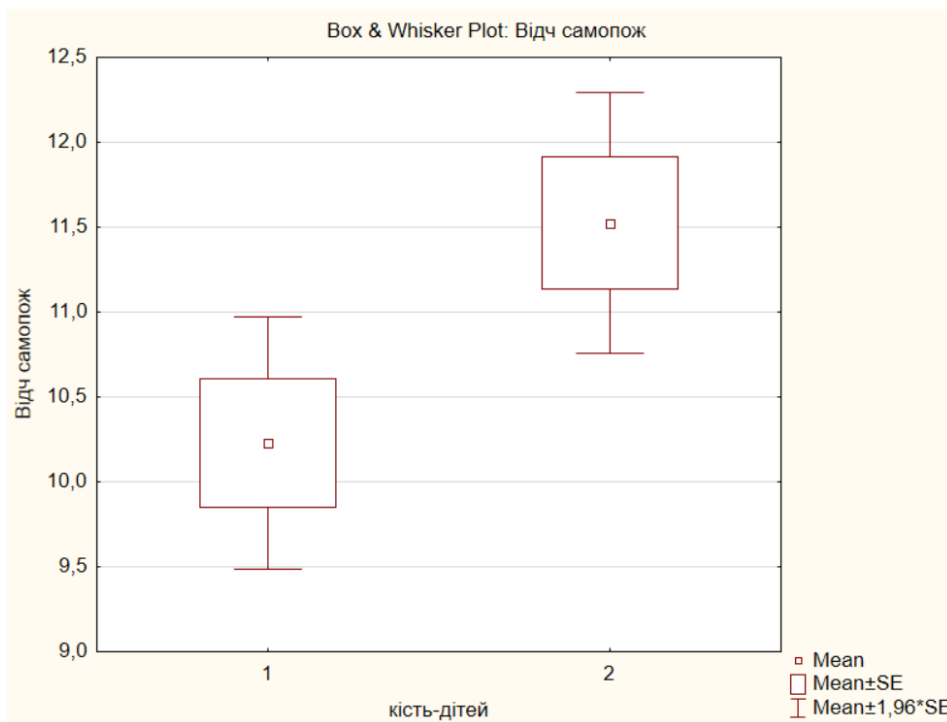

Рис. 2.5.7. Графічні результати порівняльного аналізу за t-критерієм Стьюдента для двох груп матерів залежно від наявності дитини віком до 3 років: різниця між 2 групами у рівні прояву ознаки відчуття самопожертви

2.6. Особливості емоційного вигорання в залежності від самооцінки матері, рівня задоволеності шлюбом та її переконань стосовно виховання дітей і розподілу обов'язків в сім'ї

Беручи до уваги шкалу емоційного виснаження, досліджуваних було поділено на 2 кластери, використовуючи аналіз ієрархічного дерева кластеризації (Рисунок 2.6.1). Перший кластер було названо “Низький рівень емоційного виснаження”, другий кластер “Високий рівень емоційного виснаження”. У перший кластер потрапили 49 жінок, у другий кластер – 34 жінки. Перший кластер характеризується нижчим рівнем емоційного виснаження, вищим рівнем самооцінки та нижчим рівнем редукції особистих

досягнень, а також нижчим рівнем сімейної конфліктності, надмірною строгістю та надмірним втручанням у світ дитини.

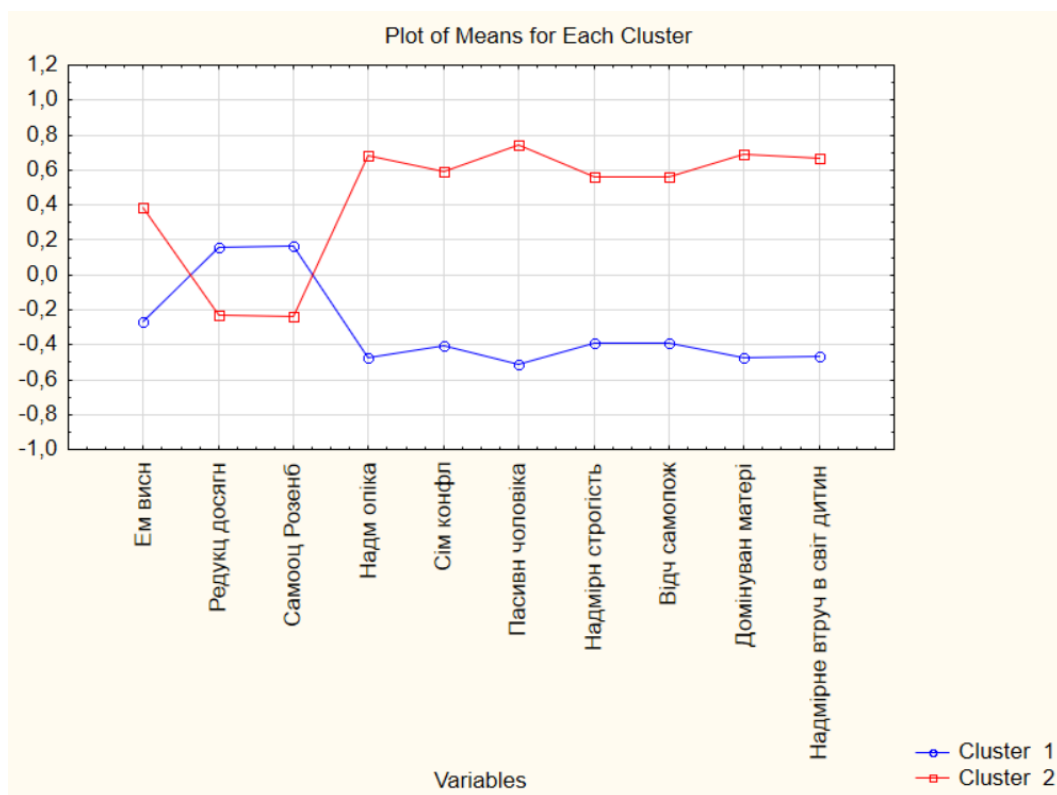

Рис. 2.6.1. Результат поділу вибірки на 2 кластери за показником рівня емоційного виснаження, самооцінки, задоволеності шлюбом, домінування матері.

Оскільки шкали самооцінка Розенберга та задоволеність шлюбом мають розподіл не узгоджений з нормальним, при порівняльному аналізі було застосовано критерій Манна-Уїтні (Таблиця Л.1). Отже, після проведення порівняльного аналізу бачимо, що в першому кластері самооцінка є суттєво вищою, як і задоволеність шлюбом. Також бачимо, що в першому кластері суттєво нижчими є показники домінування матері, надмірне втручання в світ дитини, а також ухилення від конфлікту (Додаток Л, Рисунок Л.1 - Л.6).

Порівняльний аналіз за t-критерієм Стьюдента показав, що є статистично значимі розбіжності у таких показниках як емоційне виснаження, відчуття самопожертви, пасивність чоловіка.

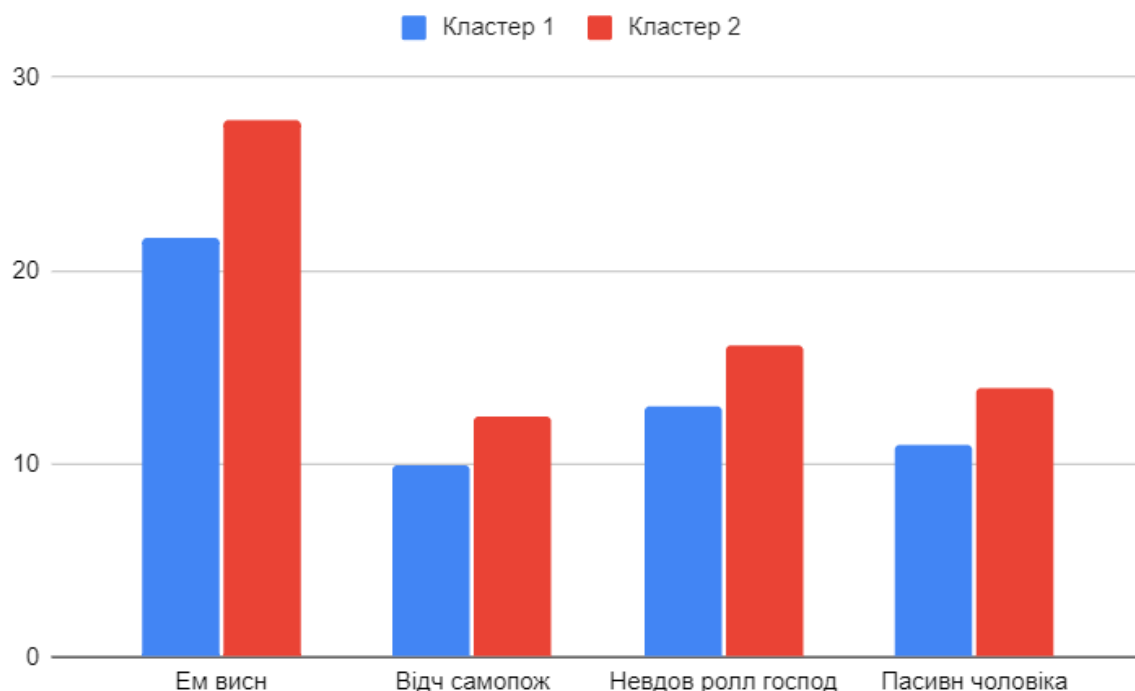

Рисунок 2.6.2. Порівняльний аналіз двох кластерів за t-критерієм Стьюдента.

Дані результати дають можливість зробити наступний висновок: не тільки соціально-економічні обставини впливатимуть на емоційне вигорання жінок, але і їх власні переконання стосовно материнства та розподілу ролей в сім'ї: жінки, які схильні вважати, що матір має контролювати все в домі і сім'ю, мають вищі показники емоційного виснаження. Також бачимо, що вищий рівень емоційного виснаження є у тих жінок, що мають нижчу самооцінку, схильні ухилятися від конфліктів, а також надмірно втручаються у світ дитини.

2.7. Особливості показників емоційного вигорання матерів в залежності від наявності допомоги по догляду за дитиною та рівня зайнятості матері

Вплив наявної допомоги по догляду за дитиною/дітьми. В залежності від наявної допомоги по догляду за дитиною чи дітьми, досліджуваних згідно анкетного опитування можна поділити на 4 групи:

- 1) Жінки, які не отримують жодної допомоги по догляду за дитиною;
- 2) Жінки, діти яких 4-8 годин знаходяться в дитячому садочку або за ними доглядає няня чи інший дорослий;
- 3) Жінки, діти яких 2-4 години знаходяться в дитячому садочку або за ними доглядає няня чи інший дорослий;
- 4) Жінки, дітей яких кілька годин на тиждень доглядає няня або інший дорослий.

Під час проведення тесту Лівена для оцінки гомогенності дисперсії у 4 досліджуваних групах бачимо, що шкала емоційне виснаження, деперсоналізація та рівень депресії RNQ-9 мають рівень значущості p вищим за 0,05, що вказує на гомогенність цих дисперсій, а отже дозволяє нам використовувати параметричний критерій (Таблиця К.1).

Шкали емоційного виснаження, деперсоналізації та рівня депресії RNQ-9 в 4 досліджуваних групах після проведеного порівняльного аналізу є такими, рівень значущості p для яких є суттєво вищим за 0,05. А отже не існує суттєвих статистично значущих відмінностей показників емоційного виснаження, деперсоналізації та рівня депресії у 4 досліджуваних

групах (Таблиця К.2). Рівень значущості p , використовуючи критерій Краскела-Уолліса, для шкали “Редукція особистих досягнень” є більшим за 0,05, що означає, що не можна робити висновки про суттєві статистично значущі відмінності у прояві ознаки “Редукція особистісних досягнень” у 4 групах в залежності від наявної допомоги по догляду за дитиною/дітьми. Втім, дані результати можуть бути спричинені особливістю вибірки респондентів або досить малим розміром вибірки.

Вплив рівня зайнятості матері. Залежно від рівня зайнятості матері респонденток можна поділити на 3 групи:

- 1) Жінки, які не працюють;
- 2) Жінки, які працюють повний робочий день;
- 3) Жінки, які працюють неповний робочий день.

Під час проведення тесту Лівена для оцінки гомогенності дисперсії у 3 досліджуваних групах бачимо, що шкала емоційне виснаження, деперсоналізація, редукція особистих досягнень мають рівень значущості p вищим за 0,05, що вказує на гомогенність цих дисперсій, а отже дозволяє нам використовувати параметричний критерій.

Шкали емоційного виснаження, деперсоналізації, редукції особистісних досягнень та рівня депресії PHQ-9 в 3 досліджуваних групах після проведеного порівняльного аналізу є такими, рівень значущості p для яких є суттєво вищим за 0,05 (Таблиця К.3). А отже відмінності в 3 групах не можна трактувати як статистично значимі. Втім, дані результати можуть бути спричинені особливістю вибірки респондентів або досить малим розміром вибірки.

2.8. Аналіз найбільш визначальних чинників емоційного вигорання матерів

Для з'ясування того, які аспекти материнства є найбільш визначальними в контексті виникнення емоційного вигорання було проведено множинний регресійний аналіз (Додаток М).

Результати множинного регресійного аналізу демонструють, що сила зв'язку між залежною змінною емоційне виснаження та сукупністю тих показників, які були включені до моделі є доволі значною: $R = 0,73$ ($p < 0,00000$). Оскільки $R^2 = 0,53$, це означає, що 53% значень змінної емоційне виснаження визначають ті незалежні змінні, які були включені до даної моделі (Таблиця М.1). Заважаючи на значення показника b^* , бачимо, що найважливіші змінні в контексті пояснення мінливості значень емоційного виснаження є такі змінні: самооцінка ($b^* = -0,39$, $p = 0$) та надмірна строгість ($b^* = 0,36$). Зв'язок показників самооцінки і емоційного виснаження є оберненим.

Говорячи про показник деперсоналізації, бачимо з результатів множинного регресійного аналізу, що сила зв'язку між залежною змінною деперсоналізація та сукупністю тих показників, які були включені до моделі, є також доволі значною: $R = 0,68$ ($p < 0,00000$). Оскільки $R^2 = 0,46$, це означає, що 46% значень змінної деперсоналізація визначають ті незалежні змінні, які були включені до даної моделі (Таблиця М.2). Заважаючи на значення показника b^* , бачимо, що найважливіші змінні в контексті пояснення мінливості значень деперсоналізації є такі змінні: самооцінка ($b^* = -0,35$),

ухилення від конфлікту ($b^* = 0,23$), надмірне втручання в світ дитини ($b^* = -0,22$) та надмірна строгість ($b^* = 0,2$). Зв'язок самооцінки і деперсоналізації є оберненим, як і взаємозв'язок надмірного втручання в світ дитини та деперсоналізації.

Висновки до розділу II

Одержані емпіричні дані дослідження, метою якого було дослідити соціально-психологічні чинники емоційного вигорання матерів дітей різного віку.

Оскільки опитувальник емоційного вигорання Маслач був адаптований для матерів, методом альфа Кронбаха було перевірено внутрішню узгодженість шкал цього опитника: всі три шкали є внутрішньо узгодженими. Також було здійснено перевірку шкал опитувальника батьківського ставлення, оскільки він був перекладений з англійської мови. З 23 шкал 3 шкали є ненадійними: несамотійність матері, страх образити дитину та вербалізація.

Беручи до уваги результати кореляційного аналізу бачимо наступне: чим більш конфліктними та напруженими є відносини у сім'ї між партнерами, тим вищими будуть показники емоційного вигорання; матері, схильні до надмірної строгості, будуть мати вищий ступінь емоційного вигорання. Є обернений зв'язок між самооцінкою матері та показниками емоційного вигорання.

За результати порівняльного аналізу двох груп матерів залежно від об'єму виконуваної хатньої роботи бачимо, що ті жінки, які виконують всю

хатню роботу самотійно, мають суттєво нижчу самооцінку та менше задоволені своїм шлюбом. Втім, статистично значущих розбіжностей показників емоційного вигорання в зазначених двох групах цієї вибірки не було виявлено.

За результатами порівняльного аналізу двох груп матерів залежно від того, чи витрачає сім'я кошти на відпочинок та розваги, а також чи заощаджує кошти на регулярній основі, було виявлено наступне: статистично значущих розбіжностей у показниках емоційного виснаження та деперсоналізації між вказаними групами не виявлено. Проте є відмінності показника редукція особистих досягнень: у другій групі рівень редукції особистих досягнень в групі є нижчим, а задоволеність шлюбом та самооцінка є вищою.

Для перевірки гіпотези про наявність відмінностей у рівні прояву ознак емоційного вигорання залежно від наявності дитини віком до 3 років досліджуваних було поділено на 2 групи: до першої групи потрапили жінки, які не мають дитини віком до 3 років, до другої групи потрапили жінки, які мають дитину віком до 3 років. Після проведеного порівняльного аналізу за t-критерієм Стьюдента бачимо, що не існує статистично значущої розбіжності у двох групах для показника емоційного виснаження, проте існують статистично значущі розбіжності у двох групах для ознаки деперсоналізація. Втім, рівень показника деперсоналізація є суттєво вищим власне в тій групі матерів, які мають дітей віком більше 3 років, що спростовує одну з початкових гіпотез дослідження.

Порівняльний аналіз за t-критерієм Стьюдента двох груп жінок, де до першої групи увійшли жінки, що мають одну дитину, а до другої групи –

жінки, що мають двоє дітей, демонструє, що існують статистично значущі розбіжності для показників деперсоналізація та відчуття самопожертви: у респонденток другої групи ці показники є вищими.

Під час проведення кластерного аналізу респонденток було поділено на два кластери: “Низький рівень емоційного виснаження”, другий кластер “Високий рівень емоційного виснаження”. У представниць першого кластеру спостерігається нижчий рівень емоційного виснаження, вищий рівень самооцінки та нижчий рівень редукції особистих досягнень, а також нижчий рівень сімейної конфліктності, надмірної строгості та надмірного втручання у світ дитини. Також у представниць першого кластеру нижчі показники переконань, що стосуються домінування матері, пасивності чоловіка, самопожертви матері та ухилення від конфлікту.

Однофакторний дисперсійний аналіз 4 груп матерів залежно від об’єму наявної допомоги по догляду за дитиною показав, що не існує статистично значимих розбіжностей показників емоційного вигорання у цих групах жінок. Однофакторний дисперсійний аналіз 3 груп матерів залежно від рівня зайнятості матері показав, що не існує статистично значимих розбіжностей показників емоційного вигорання у цих групах жінок. Втім, це може бути зумовлено особливостями вибірки, зокрема недостатньою кількістю респондентів та доволі високими показниками задоволеності шлюбом, що означає наявність підтримки у вирішенні сімейних справ від партнера жінки.

Дивлячись на результати множинного регресійного аналізу бачимо, що найважливіші змінні в контексті пояснення мінливості значень емоційного виснаження є такі змінні: самооцінка та надмірна строгість. Найважливіші

змінні в контексті пояснення мінливості значень деперсоналізації є такі змінні: самооцінка, ухилення від конфлікту, надмірне втручання в світ дитини та надмірна строгість.

ВИСНОВКИ

В даній магістерській роботі було розглянуто актуальність проблеми емоційного вигорання, пов'язаного з професійною діяльністю та батьківського емоційного вигорання. В результаті опрацювання теоретичної літератури можна підсумувати наступне: протягом останніх 50 років велика кількість жінок, намагаючись поєднати кар'єру і материнство або роками доглядаючи за дітьми без належної підтримки та допомоги від найближчого оточення, відмовившись тимчасово від професійної діяльності, страждають від емоційного вигорання. Перелічено фактори, які найбільше вплинули на збільшення кількості жінок, що страждають від емоційного вигорання: проживання в мононуклеарних сім'ях, активна пропаганда соціальної і професійної активності жінки, яка має "встигнути все", поєднання жінками материнства і кар'єри, надвисокі очікування суспільства від батьків, бідність, наявність хронічних захворювань у членів сім'ї, брак вільного часу у батьків, а також низька самооцінка матері та висока потреба контролю. Описано наслідки емоційного вигорання батьків: надмірне споживання алкоголю, збільшення випадків фізичного насильства над дітьми, рідше депресивні розлади. Побудовано і представлено теоретичну модель соціально-психологічних чинників емоційного вигорання матерів.

У другому розділі роботи описано методики дослідження. Дослідження було проведене у онлайн-форматі для аналізу соціально-психологічних чинників емоційного вигорання матерів, в якому взяли участь 83 матері дітей різного віку.

За результатами порівняльного аналізу було спростовано першу гіпотезу дослідження: немає статистично значущих розбіжностей показників емоційного вигорання в двох групах жінок, в першій з яких жінки всю хатню роботу виконують самостійно, а в другій ні. Проте даний результат може бути зумовлений тим, що 55% респонденток є представницями середнього класу, відповідно вони мають можливість здійснювати покупки тих товарів чи послуг, які суттєво зменшують об'єм хатніх обов'язків. Також порівняльний аналіз виявив, що ті жінки, які виконують всю хатню роботу самостійно, мають суттєво нижчу самооцінку та менше задоволені своїм шлюбом.

За даними однофакторного дисперсійного аналізу було спростовано другу та третю гіпотези дослідження: немає статистично значимих розбіжностей у рівні показників емоційного вигорання залежно від рівня зайнятості матері чи об'єму отриманої зовнішньої допомоги по догляду за дітьми. Втім, це може бути зумовлено особливостями вибірки, зокрема недостатньою кількістю респондентів та доволі високими показниками задоволеності шлюбом, що означає наявність підтримки у вирішенні сімейних справ від партнера жінки.

Під час проведення кластерного аналізу, коли респонденток було поділено на два кластери: “Низький рівень емоційного виснаження”, другий кластер “Високий рівень емоційного виснаження”, у представниць першого кластеру спостерігається нижчий рівень емоційного виснаження, вищий рівень самооцінки та задоволеності шлюбом. Таким чином підтверджується четверта гіпотеза дослідження, яка стосувалася того, що у матерів, які незадоволені якістю партнерських стосунків у шлюбі, вищий рівень емоційного вигорання, порівняно з жінками, які задоволені якістю

партнерських стосунків у шлюбі. Цю гіпотезу також підтвердив кореляційний аналіз.

На основі проаналізованих даних, можна дати наступні рекомендації для матерів дітей різного віку:

1. При можливості залучати найближче оточення до процесу виховання дітей. Використовувати послуги державних дошкільних закладів або приватних дошкільних закладів. Індивідуалізм є одним з найвагоміших факторів впливу на появу материнського емоційного вигорання.

2. Не ухилятися від конфліктних ситуацій, оскільки накопичення внутрішнього невдоволення є однією з причин вигорання і накопичення невирішених проблем. В асертивний спосіб слід намагатися пояснити свою точку зору і пропонувати компромісний спосіб вирішення проблеми.

3. Варто працювати над покращенням стосунків в парі, особливо над способом спілкування, оскільки незадоволеність стосунками є одним з найбільш ключових чинників виникнення материнського емоційного вигорання.

4. Пасивність чоловіка у парі, а також те, що всі обов'язки виконує мати – не завжди вибір чоловіка: інколи ситуація зумовлена твердим переконанням матері, що тільки вона зробить все найкраще. Проте в довготривалій перспективі це призводить до емоційного виснаження жінки.

5. Надмірна строгість вимагає від жінки багато емоційних ресурсів, оскільки потрібно постійно забороняти дитині роботи ті вчинки, які вона в силу специфіки свого віку прагне робити. В той же час і для розвитку дитини надмірна строгість не є сприятливим фактором. Відповідно точно варто проаналізувати свій стиль батьківства та коригувати його при потребі.

6. Занижена самооцінка матері є вагомим чинником, що впливає на появу емоційного вигорання, відповідно психотерапевтична робота в напрямку покращення самоповаги є добрим засобом профілактики виникнення емоційного вигорання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Maslach C. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. Maslach C. Burned-out. *Hum. Behav.* 1976.
2. Maslach C. “Burnout: a multidimensional perspective,” in *Professional Burnout: Recent Developments in Theory and Research*, eds W. B. Schaufeli, C. Maslach, and T. Marek. – Philadelphia, PA: Taylor and Francis), 1993. – P. 19–32.
3. Freudenberger F. Staff burnout. *J. – Soc. Issues* 30, 1974. – P. 159–165.
4. Maslach C., Schaufeli W. B., and Leiter M. P. Job burnout. *Annu. Rev. Psychol.* 52, 2001. – P. 397–422.
5. Koutsmani P., Montgomery A., Georganta K. The Relationship Between Burnout, Depression, and Anxiety: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Front Psychol*, 2019.
6. Perlman B., Hartman E. A. Burnout: Summary and Future and Research. *Human relations.* V. 35, 1982.
7. Pescosolido B. A., Tuch S. A., and Martin J. K. The profession of medicine and the public: examining Americans' changing confidence in physician authority from the beginning of the 'health care crisis' to the era of health care reform. *J. Health Soc. Behav.* 42, 2001. – P. 1–16.
8. Lateef F. Patient expectations and the paradigm shift of care in emergency medicine. *Emerg. Trauma Shock* 4, 2011. – P. 163.
9. Schaufeli W. B., Leiter M. P., and Maslach C. Burnout: 35 years of research and practice. *Career Dev. Int.* 14, 2009. – P. 204–220.

10. Norberg A. L. Burnout in mothers and fathers of children surviving brain tumour. *J. Clin. Psychol. Med. Settings* 14, 2007. – P. 130–137.
11. Lindström C., Åman J., and Norberg A. L. Parental burnout in relation to sociodemographic, psychosocial and personality factors as well as disease duration and glycaemic control in children with Type 1 diabetes mellitus. *Acta Paediatr.* 100, 2011. – P. 1011–1017.
12. Roskam I., Raes M. E., and Mikolajczak M. Exhausted parents: development and preliminary validation of the Parental Burnout Inventory. *Front. Psychol.* 8, 2017. – P. 163.
13. Lee E., Bristow J., Faircloth. *Parenting Culture Studies*. Palgrave Macmillan, 2014.
14. Bristow J. *The Double Bind of Parenting Culture: Helicopter Parents and Cotton Wool Kid*. Palgrave Macmillan, London, 2014.
15. Craig L., Powell A., Smyth C. Towards intensive parenting? Changes in the composition and determinants of mothers' and fathers' time with children 1992–2006. *British Journal of Sociology*, 65, 2014.
16. Nelson M. K. *Parenting out of control: Anxious parents in uncertain times*. New York: New York University Press, 2010.
17. Daly M. *Parenting in Contemporary Europe. A Positive Approach*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2007.
18. duRivage N., Keyes K., Leray E., Pez O., Bitfoi A., Koç C.. Parental use of corporal punishment in Europe: intersection between public health and policy, 2015.
19. Richards N. *The Ethics of Parenthood*. New York, NY: Oxford University Press, 2010.

20. European Statistical System. Режим доступа: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics>.

21. Mikolajczak M., Gross J. J., Roskam, I. Parental burnout: What is it, and why does it matter? *Clinical Psychological Science*, 7(6), 2019. – P. 1319–1329.

22. Hakanen J. J., & Schaufeli W. B. Do burnout and work engagement predict depressive symptoms and life satisfaction? A three-wave seven-year prospective study. *Journal of Affective Disorders*, 141. 2012. – P. 415-424.

23. Mikolajczak M., Brianda M. E., Avalosse H., Roskam I. Consequences of parental burnout: A preliminary investigation of escape and suicidal ideations, sleep disorders, addictions, marital conflicts, child abuse and neglect. *Child Abuse and Neglect*, 80, 2019. – P. 134–145.

24. Roskam I., Brianda M. E., Mikolajczak M. A step forward in the conceptualization and measurement of parental burnout: The parental burnout assessment (PBA). *Frontiers in Psychology*, 9 (758), 2018.

25. Bornstein M. H. Parenting and child mental health: A crosscultural perspective. *World Psychiatry*, 12(3), 2013. – P. 258–265.

26. Parental Burnout Around the Globe: a 42-Country Study. Isabelle Roskam¹ & Joyce Aguiar² & Ege Akgun. The Society for Affective Science 2021. March 2021.

27. Anclair M., Hiltunen A. Cognitive Behavioral Therapy for Stress-Related Problems: Two Single-Case Studies of Parents of Children With Disabilities. 2014.

28. Anclair M., Lappalainen R., Muotka J., Hiltunen A.. Cognitive behavioural therapy and mindfulness for stress and burnout: a waiting list

controlled pilot study comparing treatments for parents of children with chronic conditions. 2017.

29. Hedman E., Ljotsson B., Lindefors N. Cognitive behavior therapy via the Internet: a systematic review of applications, clinical efficacy and cost-effectiveness.

30. Maslach C., Jackson S.E., Leiter M.P. Maslach Burnout Inventory Manual (Fourth ed.). Menlo Park, CA: Mind Garden, Inc. 1996–2016.

31. Maslach Burnout Inventory Product Specs. Режим доступу: www.mindgarden.com.

32. Kroenke K., Spitzer R., Williams J. The PHQ-9 Validity of a Brief Depression Severity Measure. J Gen Intern Med. 2001.

33. Старченкова Е., Водопьянова Н. Синдром вигорання: діагностика и профилактика. – 2-е изд: Питер; Спб.; – 2008.

34. Титаренко Т, Кляпець О. Запобігання емоційному вигоранню в сім'ї як фактор гармонізації сімейних взаємин. Київ, 2007.

35. Оліфірович Н . І., Зінкевич-Куземкіна Т. А., Велента Т. Ф.. Психологія сімейних криз. - СПб.: Речь. - 360 с., 2006.

36. Тест-опросник удовлетворенности браком, ОУБ/ Психологические тесты / Под ред. А.А.Карелина: В 2т. – М., 2001. – Т.2. С.173-179.

37. Gray-Little B., Williams V.S.L., Hancock T. D. An item response theory analysis of the Rosenberg Self-Esteem Scale. Personality and Social Psychology Bulletin, 23, 1997. – P. 443-451.

38. Lin G., Hansotte L., Szczygiel D. Parenting with a smile: Display rules, regulatory effort, and parental burnout. 2020.

39. Meeussen L., Van Laar C. Feeling pressure to be a perfect mother relates to parental burnout and career ambitions. *Frontiers in Psychology*, 9, 2113. 2018.
40. Bretherton I. The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28(5), 1992. P. 759–775.
41. Bornstein M. H. Children's parents. In Richard M. Lerner (Ed.), *Handbook of Child Psychology and Developmental Science: Vol. 4. Ecological settings and processes* (7th ed., – P. 55–132). New York, NY: Wiley, 2015.
42. Hochschild A. R. *The managed heart: Commercialization of human feeling*. Berkeley, CA: University of California Press. 1983.
43. Kammeyer-Mueller J. D., Rubenstein A. L., Long D. M., Odio M. A., Buckman B. R., Zhang Y., & Halvorsen-Ganepola, M. D. K. A meta-analytic structural model of dispositional affectivity and emotional labor. *Personnel Psychology*, 66(1), 2013. – P. 47–90.
44. Hülshager U. R., Schewe A. F. On the costs and benefits of emotional labor: A meta-analysis of three decades of research. *Journal of Occupational Health Psychology*, 16(3), 2011. – P. 361–389.
45. Mikolajczak M., Menil C., & Luminet O. Explaining the protective effect of trait emotional intelligence regarding occupational stress: Exploration of emotional labour processes. *Journal of Research in Personality*, 41(5), 2007. – P. 1107–1117.
46. Brotheridge C. M., & Lee R. T. Testing a conservation of resources model of the dynamics of emotional labor. *Journal of Occupational Health Psychology*, 7(1), 2002. – P. 57–67.

47. Salvagioni D. Physical, psychological and occupational consequences of job burnout: A systematic review of prospective studies. *PLoS One*. 2017.
48. Kim H, Ji J, Kao D. Burnout and physical health among social workers: A three-year longitudinal study. *Soc Work*. 2011. 56(3):258–68.
49. Melamed S. Burnout and risk of regional musculoskeletal pain—a prospective study of apparently healthy employed adults. *Stress Health*. 2009; 25(4):313–21.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета здоров'я пацієнта (PHQ-9)

Інструкція: Протягом останніх двох тижнів як часто вас турбували будь-які з перерахованих проблем:

- Ніколи;
- Кілька днів;
- Більше половини часу;
- Майже щодня.

1. Зниження інтересу чи відчуття задоволення від виконання справ.
2. Поганий настрій, відчуття пригнічення чи безнадії.
3. Труднощі з засинанням, поверхневий сон або, навпаки, надмірна сонливість.
4. Відчуття втоми або зниження енергії.
5. Поганий апетит або переїдання.
6. Негативне відчуття щодо себе — що ви невдаха або, що ви підвели себе чи свою родину.
7. Труднощі з концентрацією уваги, наприклад, під час читання газети чи перегляду телевізора.
8. Сповільненість рухів та мовлення, помітна навіть для оточуючих. Або навпаки, надмірна і не притаманна вам метушливість та активність.
9. Думки, що було б краще, якби ви померли або думки про те, щоб заподіяти собі шкоду.

Додаток Б

Опитувальник батьківських установок PARI (Е. Шаффер і Р. Белл)

Інструкція: Далі подано питання, які допоможуть вам виявити, що ви думаєте про своє батьківство. Тут немає правильних чи неправильних відповідей, адже кожен має право на власні погляди. Намагайтеся відповідати якомога точніше і правдивіше.

Деякі питання можуть вам здаватися однаковими. Та це не так. Вони схожі, проте зовсім не ідентичні. Це зроблено для того, щоб вловити можливі, навіть найменші відмінності у поглядах на батьківство.

Заповнення цього опитувальника займає приблизно 20 хвилин. Не потрібно довго думати над відповіддю, відповідайте швидко, намагайтеся давати першу відповідь, яка спадає на думку.

Біля кожного пункту є літери “А”, “а”, “б” та “Б”, їх слід обрати, залежно від того, наскільки ви підтримуєте правильність твердження:

А – якщо ви цілком погоджуєтеся з твердженням;

а – якщо ви швидше погоджуєтеся з твердженням, аніж ні;

б – якщо ви швидше не погоджуєтеся з твердженням, аніж так;

Б – якщо ви цілком не погоджуєтеся з твердженням.

1. Якщо діти вважають свої погляди вірними, вони можуть не погоджуватися з поглядами своїх батьків.
2. Добра мати повинна захищати свою дитину від невеликих труднощів і образ.
3. Для доброї матері дім і сім'я – найважливіші речі.
4. Деякі діти настільки неслухняні, що їх треба вчити боятися дорослих, заради їхнього ж добра.
5. Діти повинні усвідомлювати, що батьки для них багато роблять.
6. Коли миєш маленьку дитину, її завжди треба міцно тримати, щоб не впала.
7. Люди, які вважають, що у хорошій сім'ї не буває непорозумінь, просто не бачили життя.
8. Дитина, коли виросте, лише подякує батькам за суворе виховання.
9. Якщо сидіти з дитиною цілими днями – то може статися нервово виснаження.
10. Краще, якщо дитина не буде думати, чи правильні погляди її батьків.
11. Батьки повинні культивувати щодо себе цілковиту впевненість.
12. Дитину слід вчити уникати бійок, незалежно від обставин.
13. Найгірше для матері, яка дбає про дім, - це відчуття, що їй нелегко звільнитися від своїх обов'язків.
14. Батьки вважають, що їм легше пристосуватися до дітей, ніж навпаки.

15. Дитина мусить обов'язково навчитися багато необхідних у житті справ, тому не можна дозволяти втрачати цінний час.
16. Якщо раз дозволити дитині не доїдати все до останньої ложки, то вона так завжди робитиме.
17. Якби тато не втручався у виховання дітей, мама б краще з ними впоралася.
18. У присутності дитини не потрібно говорити про гендерні питання.
19. Якби мама не завідувала усім в домі, чоловіком і дітьми, все не було б настільки добре організованим.
20. Мати повинна робити все, щоб знати, про що думають її діти.
21. Якби батьки більше цікавилися справами своїх дітей, діти були б кращими і щасливішими.
22. Більшість дітей повинні вміти самостійно справлятися зі своїми фізіологічними потребами з віку 1 р. 3 міс.
23. Найскладніше для молодой мами – залишатися наодинці, виховуючи дитину у перші роки життя.
24. Дітей слід спонукати висловлювати свої погляди про сімейне життя, навіть якщо вони вважають, що сімейне життя неправильне.
25. Мати повинна робити все, аби захистити свою дитину від розчарувань, які несе життя.
26. Жінки, які ведуть безтурботне життя, не дуже добрі матері.
27. Обов'язково необхідно викорінювати будь-які перші прояви поганих намірів у ваших дітей.

28. Мати повинна пожертвувати своїм щастям заради щастя дитини.
29. Усі молоді мами бояться своєї недосвідченості з дітьми.
30. Чоловік з дружиною повинні іноді сваритися, щоб підтвердити свою правоту.
31. Суворі дисципліна щодо дитини розвиває у неї сильний характер.
32. Матері часто настільки замучені присутністю своїх дітей, що їм здається, що більше не витримають з ними разом ані хвилини.
33. Батькам не слід показувати себе дітям у поганому світлі.
34. Дитина повинна поважати своїх батьків більше, ніж всіх решта.
35. Дитина завжди повинна звертатися за допомогою до батьків чи вчителів, а не вирішувати свої суперечки кулаками.
36. Постійне перебування з дітьми переконує їх матір, що її освітні можливості нижчі, ніж її практичні навички і уміння (вона би могла, але...).
37. Батьки повинні завойовувати прихильність своїх дітей своїми діями.
38. Діти, які не докладають зусиль для досягнення успіху, мають розуміти, що у дорослому віці їх можуть спіткати невдачі.
39. Батьки, які розмовляють з дитиною про її проблеми, мають знати, що краще дати дитині спокій і не втручатися у її справи.
40. Якщо чоловіки не хочуть бути егоїстами, то повинні брати участь у сімейному житті.
41. Дівчатам і хлопцям не можна дозволяти бачити один одного оголеними.

42. Якщо дружина достатньо готова вирішувати проблеми самостійно, то так краще і для дітей, і для чоловіка.
43. Дитина не повинна мати таємниць від своїх батьків.
44. Якщо у вас прийнято жартувати разом з дитиною, то багато проблем можна буде вирішити спокійно і без конфліктів.
45. Якщо ви навчите дитину ходити рано, то це позитивно вплине на її розвиток.
46. Погано, коли мати сама долає усі труднощі, пов'язані з доглядом за дитиною і її вихованням.
47. Дитина повинна мати власні погляди і вміти вільно їх висловлювати.
48. Необхідно захищати дитину від важкої роботи.
49. Жінка повинна обирати між домом і розвагами.
50. Мудрий батько має навчити дитину поважати старших.
51. Дуже мало жінок отримують подяку від дітей за ту важку працю їх виховання.
52. Якщо дитина потрапляє у халепу, мати завжди відчувається винною.
53. У молодого подружжя, незважаючи на сильні почуття, завжди бувають непорозуміння, які викликають роздратування.
54. Діти, яких поважали за нормами поведінки, виростають добрими, стабільними і поважаними людьми.
55. Рідко коли мати, яка цілий день займається дитиною, буває ласкавою і спокійною.

56. Діти не повинні вчитися за межами дому тому, що суперечить поглядам їх батьків.
57. Діти повинні знати, що нема мудріших людей за їх батьків.
58. Немає виправдання дитині, яка б'є іншу дитину.
59. Молоді матері ні через що так сильно не страждають, як через постійне ув'язнення у власному домі.
60. Примушувати дітей відмовлятися від своєї думки і підлаштовуватися – це поганий метод виховання.
61. Батьки повинні навчити свою дитину знайти, чим зайнятися, а не марнувати свій вільний час.
62. Діти докучатимуть батькам зі своїми дрібними проблемами, якщо звикнуть до такого від самого початку.
63. Якщо мати погано виконує свої обов'язки щодо дітей, це може означати, що батько не виконує своїх обов'язків щодо утримання сім'ї.
64. Коли діти грають в ігри сексуального характеру, це може призвести до злочинів на сексуальному ґрунті.
65. Хатні справи повинна планувати лише мати, адже вона єдина знає, як вести господарство.
66. Уважна мати повинна знати, про що думає її дитина.
67. Батьки, які прихильно слухають щирі зізнання своєї дитини про романтичні побачення, дискотеки, приятелів та ін., сприяють їх швидшій соціалізації.
68. Що швидше слабшає зв'язок між дітьми і сім'єю, то швидше діти навчаться вирішувати свої проблеми.

69. Мудра мати робить усе, аби забезпечити хороші умови для своєї дитини до і після народження.
70. Дітей слід залучати до вирішення важливих сімейних питань.
71. Батьки повинні знати, що робити, щоб їх діти не потрапляли у складні ситуації.
72. Забагато жінок забувають – що їх місце вдома.
73. Дітям потрібне материнське піклування, а цього іноді бракує.
74. Діти повинні бути турботливішими і вдячнішими до своїх матерів за все те, що ті у них вклали.
75. Більшість матерів бояться навчати дитину, даючи їй невеликі завдання.
76. У сімейному житті є багато проблем, які не вирішиш просто спокійною розмовою.
77. Більшість дітей слід виховувати у суворішій дисципліні, ніж є насправді.
78. Батьківство – це важка і нервова праця.
79. Діти не повинні ставити під сумнів переконання своїх батьків.
80. Діти повинні поважати своїх батьків найбільше з усіх.
81. Дітей не слід заохочувати займатися боксом чи боротьбою, адже це може призвести до серйозних травм та інших проблем.
82. Ще один поганий момент – те, що мати зазвичай не має вільного часу для своїх улюблених занять.
83. Батьки повинні вважати своїх дітей рівними щодо себе у всіх питаннях життя.

84. Коли дитина робить, що має зробити, то вона на вірному шляху і буде щаслива.
85. Засмучену дитину слід залишити в спокої і не чіпати.
86. Найбільше бажання будь-якої матері – щоб її розумів власний чоловік.
87. Сексуальні проблеми – один з найскладніших моментів у вихованні дітей.
88. Якщо мати порядкує в домі і про все дбає, то всій сім'ї добре.
89. Оскільки дитина – це частина матері, вона має право знати все про життя сина чи доньки.
90. Діти, яким дозволено жартувати і сміятися разом зі своїми батьками, легше приймають їх поради.
91. Батьки повинні докласти максимум зусиль, щоб якомога швидше навчити дитину давати раду зі своїми фізіологічними потребами.
92. Більшості жінок потрібно більше часу на відпочинок після пологів, ніж його їм дають.
93. Дитина повинна бути впевнена, що її не покарають, якщо довірять свої проблеми батькам.
94. Дитина не має бути при звичаєна до важкої праці вдома, щоб не втратити будь-яке бажання до роботи в принципі.
95. Для доброї матері – спілкування з власною сім'єю достатньо.
96. Іноді батьки змушені діяти всупереч волі дітей.
97. Матері жертвують усім заради блага своїх дітей.
98. Основна турбота матері – благополуччя і безпека дитини.

99. Природно, що двоє людей з протилежними поглядами будуть сваритися у шлюбі.
100. Батьківство у суворій дисципліні робить їх щасливішими.
101. Звісно, мати “втрачає розум”, якщо її діти егоїстичні і надто вимогливі.
102. Дитина ніколи не повинна слухати критику своїх батьків.
103. Першочерговий обов’язок дитини – довіряти батькам.
104. Батьки переважно хотіли б спокійних тихих дітей, а не хуліганів.
105. Молодій мамі дуже прикро миритися з тим, що тепер треба багато від чого відмовлятися.
106. Нема причин, щоб батьки мали більше прав і привілеїв, ніж діти.
107. Що швидше дитина усвідомить, що марнувати час нема змісту, то краще для неї.
108. Діти усіляко намагаються зацікавити батьків своїми проблемами.
109. Мало хто з чоловіків розуміє, що матері їх дитини також потрібні радощі життя.
110. Якщо дитина багато питає про секс, з нею щось не так.
111. Виходячи заміж, жінка повинна розуміти, що їй доведеться займатися домашніми справами.
112. Знати потаємні думки дитини – обов’язок матері.
113. Якщо залучати дитину до домашніх справ, вона більше з вами зблизиться, а відтак їй буде легше довіряти вам свої проблеми.

114. Потрібно якомога швидше відлучати дитину від грудей і від пляшечки (вчити дитину їсти самостійно).

115. Від матері не можна вимагати забагато відчуття відповідальності щодо своїх дітей.

Додаток В

Адаптований опитувальник емоційного вигорання Маслач для матерів

Інструкція: Вам пропонується 22 твердження про почуття та переживання, пов'язані з материнством. Будь ласка, прочитайте уважно кожне твердження і вирішіть, чи відчуваєте Ви себе таким чином, доглядаючи за дітьми. Якщо у Вас не було такого почуття, у бланку відповідей позначте позицію «ніколи». Якщо у Вас було таке почуття, вкажіть, як часто Ви його відчували. Для цього оберіть варіант, що відповідає частоті переживань того чи іншого почуття:

- Ніколи;
- Дуже рідко;
- Рідко;
- Іноколи;
- Часто;
- Дуже часто;
- Кожного дня.

1. Я відчуваю себе емоційно виснаженою.
2. Наприкінці дня я відчуваю себе як "вичавлений лимон".
3. Я відчуваю себе втомленою, коли прокидаюсь вранці і мушу доглядати за дітьми.
4. Я добре розумію, що відчуває/ють моя дитина/мої діти, і стараюся це враховувати.

5. Я відчуваю, що деколи спілкуюся з моїми дітьми як з предметами (без тепла і розуміння до них).
6. Після дня з дітьми мені хочеться на деякий час відокремитися від усіх і всього.
7. Я вмю знаходити правильні рішення в конфліктних ситуаціях, які виникають у розмові з друзями.
8. Я відчуваю пригніченість і апатію.
9. Я впевнена, що піклуючись про дітей, я роблю потрібну роботу.
10. Останнім часом я стала більш "черства" по відношенню до дітей.
11. Я помічаю, що догляд за дітьми дратує мене.
12. У мене багато планів на майбутнє, і я вірю в їх здійснення.
13. Моє материнство все більше мене розчаровує.
14. Я відчуваю байдужість і втрату інтересу до багатьох речей, які радували мене раніше.
15. Буває, що мені абсолютно байдуже те, що відбувається з моєю дитиною/дітьми.
16. Мені хочеться усамітнитися і відпочити від всього і всіх.
17. Я легко можу створити атмосферу дружелюбності і співпраці з дітьми.
18. Коли я піклуюся про моїх дітей, я відчуваю приємне задоволення.
19. Доглядаючи за моїми дітьми, я роблю в житті багато дійсно цінного.

20. Я відчуваю байдужість і втрату інтересу до багатьох речей, які радували мене в моєму материнстві.
21. Як мама я спокійно справляюся з емоційними проблемами.
22. Останнім часом мені здається, що моя сім'я все частіше перекладає на мене багаж своїх проблем і обов'язків.

Додаток Г

Опитувальник задоволеності шлюбом (В. В. Столін, Т. Л. Романова і Г. П. Бутенко)

Інструкція: Будь ласка, дайте відповідь, наскільки Ви погоджуєтесь з твердженнями, переліченими в кожному запитанні опитника.

Над відповідями довго не задумуйтеся, відповідайте, керуючись першим враженням.

1. Коли люди живуть так близько, як це відбувається в сімейному житті, вони неминуче втрачають взаєморозуміння і гостроту сприйняття іншої людини.

- Правильно;
- Не впевнений(а);
- Неправильно.

2. Ваші подружні відносини приносять Вам:

- Швидше занепокоєння;
- Важко відповісти;
- Швидше радість і задоволення.

3. Родичі та друзі оцінюють Ваш шлюб:

- Як вдалий;
- Щось середнє;
- Як невдалий.

4. Якби ви могли, то:

- Ви б багато що змінили в характері Вашого чоловіка (Вашої дружини);

- Важко сказати;

- Ви б не стали нічого змінювати.

5. Одна з проблем сучасного шлюбу в тому, що все приїдається, в тому числі і сексуальні відносини.

- Правильно;

- Важко сказати;

- Неправильно.

6. Коли Ви порівнюєте Вашу сімейне життя із сімейним життям Ваших друзів і знайомих, Вам здається:

- Ви нещасніші за інших;

- Важко сказати;

- Ви щасливіші за інших.

7. Життя без сім'ї, без близької людини - надто дорога ціна за повну самотність.

- Правильно;

- Важко сказати;

- Неправильно.

8. Ви вважаєте, що без Вас життя Вашого чоловіка (Вашої дружини) була б неповноцінною.

- Правильно;

- Важко сказати;

- Неправильно.

9. Більшість людей певним чином помиляється у своїх очікуваннях щодо шлюбу.

- Правильно;
- Важко сказати;
- Неправильно.

10. Тільки безліч різних обставин заважає подумати Вам про розлучення.

- Правильно;
- Важко сказати;
- Неправильно.

11. Якби повернувся час, коли Ви вступали в шлюб, то Вашим чоловіком (дружиною) міг би стати:

- Хто завгодно, але тільки не теперішній (я) чоловік (дружина);
- Важко сказати;
- Можливо, що саме теперішній (я) чоловік (дружина).

12. Ви пишаєтеся що така людина, як Ваш (а) чоловік (дружина), поруч з Вами.

- Правильно;
- Важко сказати;
- Неправильно.

13. На жаль, недоліки Вашого (їй) дружини (чоловіка) часто переважають її/його позитивні сторони:

- Правильно;
- Важко сказати;
- Неправильно.

14. Основні перешкоди для щасливого подружнього життя криються:

- Швидше в характері Вашого чоловіка/дружини;
- Важко сказати;
- Швидше в Вас самих.

15. Почуття, з якими Ви вступали в шлюб:

- Посилилися;
- Важко сказати;
- Послабилися.

16. Шлюб зменшує творчі можливості людини.

- Правильно;
- Важко сказати;
- Неправильно.

17. Можна сказати, що Ваш чоловік (дружина) володіє такими перевагами, які компенсують його/її недоліки.

- Згодна(-ий);
- Важко сказати;
- Не згодна(-ий).

18. На жаль, у Вашому шлюбі не все гаразд з емоційною підтримкою один одного.

- Правильно;
- Важко сказати;
- Неправильно.

19. Вам здається, що Ваш (а) чоловік (дружина) часто робить дурниці, говорить невлад, недоречно жартує.

- Правильно;

- Важко сказати;
- Неправильно.

20. Життя в сім'ї, як Вам здається, не залежить від Вашої волі.

- Правильно;
- Важко сказати;
- Неправильно.

21. Ваші сімейні відносини не внесли в життя того порядку і організованості, яких Ви очікували.

- Правильно;
- Важко сказати;
- Неправильно.

22. Не праві ті, хто вважає, що саме в сім'ї людина найменше може розраховувати на повагу.

- Правильно;
- Важко сказати;
- Неправильно.

23. Як правило, присутність Вашого чоловіка (дружини) приносить Вам задоволення.

- Правильно;
- Важко сказати;
- Неправильно.

24. По правді сказати, у Вашій подружнього життя немає і не було жодного світлого моменту.

- Правильно;
- Важко сказати;

- Неправильно.

Додаток Д

Шкала самоповаги Розенберга (Rosenberg's Self-Esteem Scale)

Інструкція: Оберіть наскільки ви згодні чи не згодні з наведеними нижче твердженнями:

- Повністю погоджуюся;
- Погоджуюся;
- Не погоджуюся;
- Повністю не погоджуюся.

1. Загалом, я задоволений (-на) собою.
2. Час від часу я думаю, що я ні на що не здатний (-а).
3. Я відчуваю, що у мене є багато хороших якостей.
4. Я можу робити різні речі, як і більшість інших людей.
5. Я відчуваю, що особливо не маю чим пишатися.
6. Іноді я відчуваюся ні на що не здатним (-ою).
7. Я відчуваю, що я цінний (-а), принаймні, що я на рівних з іншими.
8. Я хотів (-ла) би мати більше поваги до себе.
9. Загалом я схильний (-а) думати, що я невдаха.
10. Я позитивно ставлюсь до себе.

Додаток Е

Внутрішня узгодженість шкал опитувальника емоційного вигорання Маслач адаптованого для матерів та опитувальника батьківського ставлення PARI (Е. Шаффер і Р. Белл)

Таблиця Е.1.

Показник альфа Кронбаха для шкали емоційне виснаження опитувальника емоційного вигорання Маслач адаптованого для матерів.

Summary for scale: Mean=24,2195 Std.Dv.=9,29360 Valid N:82 (Маслач) Cronbach alpha: ,863496 Standardized alpha: ,830611 Average inter-item corr.: ,390016						
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	Stdv. if deleted	Item-Totl Correl.	Alpha if deleted	
1. Я відчуваю себе емоц	20,41463	70,77929	8,413043	0,688974	0,843681	
2. Наприкінці дня я відчув:	20,29268	71,13385	8,434089	0,697787	0,843738	
3. Я відчуваю себе втомле	21,21951	65,12254	8,069854	0,636047	0,844900	
8. Я відчуваю пригніченість	21,53658	62,41940	7,900595	0,804853	0,826583	
13. Моє материнство все б	22,65854	66,41999	8,149846	0,618194	0,846564	
14. Я відчуваю байдужість	21,91463	60,49271	7,777706	0,756662	0,831168	
16. Мені хочеться усамітни	20,50000	63,49390	7,968306	0,688316	0,839133	
20. Я відчуваю байдужість	22,26829	66,24509	8,139109	0,658969	0,842333	
6. Після дня з дітьми мені	22,95122	90,94884	9,536710	-0,425646	0,901021	

Таблиця Е.2.

Показник альфа Кронбаха для шкали деперсоналізація опитувальника емоційного вигорання Маслач адаптованого для матерів.

variable	Summary for scale: Mean=9,98795 Std.Dv.=5,76680 Valid N:83 (Маслач) Cronbach alpha: ,815156 Standardized alpha: ,831578 Average inter-item corr.: ,510808					
	Mean if deleted	Var. if deleted	StDv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted	
5. Я відчуваю, що деколи спілкуюся з дітьми, як з незнайомими людьми	8,156627	21,69836	4,658150	0,727557	0,746231	
10. Останнім часом я стала біліше від інших мам	8,216867	20,57947	4,536460	0,704061	0,747886	
11. Я помічаю, що догляд за дітьми вимагає багато сил	7,265060	20,31528	4,507248	0,649611	0,765558	
15. Буває, що мені абсолютно не хочеться бути матір'ю	9,253012	24,21309	4,920680	0,661520	0,774386	
22. Останнім часом мені здається, що я втрачаю контроль над своїми дітьми	7,060241	23,18914	4,815511	0,386830	0,854585	

Таблиця Е.3.

Показник альфа Кронбаха для шкали редукція особистих досягнень опитувальника емоційного вигорання Маслач адаптованого для матерів.

variable	Summary for scale: Mean=32,6747 Std.Dv.=7,59510 Valid N:83 (Маслач) Cronbach alpha: ,823941 Standardized alpha: ,827830 Average inter-item corr.: ,383525					
	Mean if deleted	Var. if deleted	StDv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted	
4. Я добре розумію, що відчуваю	28,13253	48,81376	6,986684	0,465203	0,814389	
7. Я вмію знаходити правильні рішення	28,87952	48,73247	6,980865	0,384022	0,823295	
9. Я впевнена, що піклуючись за своїми дітьми, я роблю це правильно	27,78313	47,97707	6,926548	0,459553	0,814521	
12. У мене багато планів на майбутнє	28,75904	41,94193	6,476259	0,501446	0,815590	
17. Я легко можу створити атмосферу в родині	28,97590	43,10785	6,565657	0,621202	0,792824	
18. Коли я піклуюся про моїх дітей, я відчуваю себе вільною	28,34940	42,61286	6,527853	0,747728	0,777513	
19. Доглядаючи за моїми дітьми, я відчуваю себе вільною	28,18072	42,24445	6,499573	0,680570	0,784277	
21. Як мама я спокійно справляюся з проблемами своїх дітей	29,66265	42,41632	6,512781	0,564138	0,801813	

Таблиця Е.4.

Показник альфа Кронбаха для шкали вербалізація опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=17,4578 Std.Dv.=1,70581 Valid N:83 (PARI) Cronbach alpha: ,423147 Standardized alpha: ,429019 Average inter-item corr.: ,131238						
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	StDv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted	
1. Якщо діти вваж	14,24096	1,700973	1,304213	0,247879	0,353644	
24. Дітей слід спон	14,14458	1,906808	1,380872	0,317503	0,288875	
47. Дитина повинна	13,61446	2,477863	1,574123	0,231397	0,381176	
70. Дітей слід залуч	14,22892	1,790971	1,338272	0,242832	0,354028	
93. Дитина повинна	13,60241	2,649151	1,627621	0,089014	0,438502	

Таблиця Е.5.

Показник альфа Кронбаха для шкали надмірна опіка опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=12,2963 Std.Dv.=2,24413 Valid N:81 (PARI) Cronbach alpha: ,540924 Standardized alpha: ,544510 Average inter-item corr.: ,198421						
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	StDv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted	
2. Добра мати повині	9,49383	3,830209	1,957092	0,155434	0,578220	
25. Мати повинна робит	10,20988	3,202865	1,789655	0,481823	0,376638	
48. Необхідно захищат	9,98766	3,468983	1,862521	0,294135	0,492209	
71. Батьки повинні знат	9,34568	4,003963	2,000990	0,230238	0,524502	
94. Дитина не має бути	10,14815	3,237311	1,799253	0,394066	0,426616	

Таблиця Е.6.

Показник альфа Кронбаха для шкали залежність від сім'ї опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=9,17073 Std.Dv.=2,43840 Valid N:82 (PARI) Cronbach alpha: ,671465 Standardized alpha: ,685725 Average inter-item corr.: ,306203						
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	StDv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted	
3. Для доброї матері дім і сім	6,536585	3,712076	1,926675	0,412238	0,633013	
26. Жінки, які ведуть безтурботн	7,195122	4,132659	2,032894	0,387782	0,637110	
49. Жінка повинна обирати між д	7,365854	3,500297	1,870908	0,594599	0,534217	
72. Забагато жінок забувають –	7,939024	4,691404	2,165965	0,462956	0,625223	
95. Для доброї матері – спілкува	7,646341	4,301755	2,074067	0,337067	0,658807	

Таблиця Е.7.

Показник альфа Кронбаха для шкали подавлення волі дитини опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=13,0122 Std.Dv.=2,25254 Valid N:82 (PARI) Cronbach alpha: ,545533 Standardized alpha: ,540133 Average inter-item corr.: ,194232					
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	StDv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted
4. Деякі діти насті	11,56098	3,636526	1,906968	0,348480	0,468946
27. Обов'язково не	10,48780	3,347412	1,829593	0,295188	0,501866
50. Мудрий батько і	10,29268	2,963117	1,721371	0,427741	0,405541
73. Дітям потрібне н	9,95122	3,704937	1,924821	0,315833	0,486620
96. Іноді батьки зм'	9,75610	4,208804	2,051537	0,163898	0,560660

Таблиця Е.8.

Показник альфа Кронбаха для шкали відчуття самопожертви опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=11,0000 Std.Dv.=2,58677 Valid N:82 (PARI) Cronbach alpha: ,683388 Standardized alpha: ,680788 Average inter-item corr.: ,305066					
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	StDv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted
5. Діти повинні усвідомл	8,268292	4,171921	2,042528	0,572154	0,571035
28. Мама повинна пожертву	9,609756	5,457466	2,336122	0,322767	0,677349
51. Дуже мало жінок отрим	8,524390	4,737210	2,176513	0,368226	0,663213
74. Діти повинні бути турбот	8,731708	4,269482	2,066272	0,454337	0,626539
97. Матері жертвують усім :	8,865853	4,189322	2,046783	0,485854	0,610790

Таблиця Е.9.

Показник альфа Кронбаха для шкали страх образити дитину опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=13,5542 Std.Dv.=2,16543 Valid N:83 (PARI) Cronbach alpha: ,424814 Standardized alpha: ,432562 Average inter-item corr.: ,134462					
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	StDv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted
6. Коли миєш маленьку ди	10,77108	3,140369	1,772109	0,188786	0,403686
29. Усі молоді мами бояться	10,59036	3,567136	1,888686	0,246587	0,356366
52. Якщо дитина потрапляє	10,75904	3,074467	1,753416	0,388808	0,244885
75. Більшість матерів боять	11,24096	4,062418	2,015544	0,005911	0,510922
98. Основна турбота матері :	10,85542	3,111627	1,763981	0,309629	0,298936

Таблиця Е.10.

Показник альфа Кронбаха для шкали сімейні конфлікти опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=12,9634 Std.Dv.=2,30643 Valid N:82 (PARI) Cronbach alpha: ,538944 Standardized alpha: ,548892 Average inter-item corr.: ,197234					
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	StDv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted
7. Люди, які вважають, що у	9,56098	3,904819	1,976061	0,217213	0,536360
30. Чоловік з дружиною повин	11,23171	3,714604	1,927331	0,323017	0,470940
53. У молодого подружжя, нез	9,71951	3,616448	1,901696	0,463298	0,398185
76. У сімейному житті є багато	11,00000	3,536585	1,880581	0,326988	0,467956
99. Природно, що двоє людей	10,34146	3,980963	1,995235	0,217491	0,533473

Таблиця Е.11.

Показник альфа Кронбаха для шкали дратівливість опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=9,43902 Std.Dv.=2,43988 Valid N:82 (PARI) Cronbach alpha: ,757967 Standardized alpha: ,783120 Average inter-item corr.: ,434540					
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	StDv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted
8. Дитина, коли вирос	7,841464	3,816329	1,953543	0,690232	0,659782
31. Сувора дисципліна ц	7,914634	4,029298	2,007311	0,604861	0,690264
54. Діти, яких поважали :	6,475610	4,395747	2,096604	0,261572	0,819479
77. Більшість дітей слід	7,585366	3,608566	1,899623	0,539065	0,713485
100. Батьківство у сувор	7,939024	4,106039	2,026336	0,666122	0,678716

Таблиця Е.12.

Показник альфа Кронбаха для шкали надмірна строгість опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=14,1463 Std.Dv.=2,86797 Valid N:82 (PARI) Cronbach alpha: ,666825 Standardized alpha: ,671166 Average inter-item corr.: ,293439					
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	StDv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted
9. Якщо сидіти з дитино	10,84146	5,523647	2,350244	0,469301	0,593127
32. Матері часто настільк	11,59756	5,386824	2,320953	0,462258	0,595235
55. Рідко коли мати, яка ц	11,50000	5,786586	2,405532	0,439320	0,608120
78. Батьківство – це важк:	11,03659	5,303540	2,302942	0,515591	0,570483
101. Звісно, мати втрачає	11,60976	6,164783	2,482898	0,239461	0,699154

Таблиця Е.13.

Показник альфа Кронбаха для шкали виключення зовнішнього впливу опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=10,7805 Std.Dv.=2,59641 Valid N:82 (PARI) Cronbach alpha: ,652973 Standardized alpha: ,653508 Average inter-item corr.: ,279018						
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	Stdv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted	
10. Краще, якщо дитина	8,841463	5,060232	2,249496	0,277223	0,658183	
33. Батькам не слід г	8,487804	4,469363	2,114087	0,424165	0,591774	
56. Діти не повинні пс	8,512196	4,786436	2,187793	0,399465	0,603944	
79. Діти не повинні ст	8,707317	4,085068	2,021155	0,606872	0,500461	
102. Дитина ніколи не	8,573171	4,756841	2,181018	0,341642	0,631463	

Таблиця Е.14.

Показник альфа Кронбаха для шкали надмірний авторитет батьків опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=12,0723 Std.Dv.=2,91666 Valid N:83 (PARI) Cronbach alpha: ,746787 Standardized alpha: ,746302 Average inter-item corr.: ,375663						
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	Stdv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted	
11. Батьки повинні	9,32530	5,882131	2,425310	0,480745	0,713028	
34. Дитина повинна п	9,54217	6,175933	2,485142	0,431409	0,729501	
57. Діти повинні знати	10,38554	5,899549	2,428899	0,522765	0,698981	
80. Діти повинні поваж	9,63856	4,905501	2,214837	0,697991	0,624569	
103. Першочерговий с	9,39759	5,733488	2,394470	0,437909	0,732054	

Таблиця Е.15.

Показник альфа Кронбаха для шкали подавлення агресії дитини опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=12,5301 Std.Dv.=2,23791 Valid N:83 (PARI) Cronbach alpha: ,569589 Standardized alpha: ,566928 Average inter-item corr.: ,210048					
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	Stdv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted
12. Дитину слід вчити	9,77109	3,188561	1,785654	0,442282	0,444809
35. Дитина завжди пови	9,43374	3,691392	1,921300	0,313950	0,522532
58. Немає виправдання	10,31325	3,178981	1,782970	0,372852	0,487184
81. Дітей не слід заохоч	10,95181	3,853099	1,962931	0,253705	0,552441
104. Батьки переважно	9,65060	3,624909	1,903919	0,265525	0,550056

Таблиця Е.16.

Показник альфа Кронбаха для шкали незадоволеність роллю господині дому опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=14,2530 Std.Dv.=2,98714 Valid N:83 (PARI) Cronbach alpha: ,771324 Standardized alpha: ,772293 Average inter-item corr.: ,410231					
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	Stdv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted
13. Найгірше для мате	11,54217	6,296414	2,509266	0,426970	0,769150
36. Постійне перебуван	11,80723	6,227899	2,495576	0,463018	0,756355
59. Молоді матері ні че	11,42169	5,689650	2,385299	0,646562	0,693676
82. Ще один поганий мс	11,09639	5,556975	2,357324	0,658564	0,688017
105. Молодій мамі дуж	11,14458	6,051387	2,459957	0,532394	0,732937

Таблиця Е.17.

Показник альфа Кронбаха для шкали партнерські відносини опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=14,7683 Std.Dv.=2,39495 Valid N:82 (PARI) Cronbach alpha: ,548272 Standardized alpha: ,515020 Average inter-item corr.: ,183482					
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	Stdv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted
14. Батьки вважають,	12,18293	5,027514	2,242212	0,031364	0,631780
37. Батьки повинні заво	11,78049	3,854253	1,963225	0,354858	0,464989
60. Примушувати дітей	11,13415	4,872249	2,207317	0,152914	0,566446
83. Батьки повинні вва	11,90244	3,258775	1,805208	0,498226	0,358890
106. Нема причин, щоб	12,07317	3,165378	1,779151	0,536046	0,329387

Таблиця Е.18.

Показник альфа Кронбаха для шкали розвиток активності дитини опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=13,5000 Std.Dv.=2,78111 Valid N:82 (PARI) Cronbach alpha: ,694431 Standardized alpha: ,686719 Average inter-item corr.: ,325080						
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	Stdv. if deleted	Item-Totl Correl.	Alpha if deleted	
15. Дитина мусить	11,14634	5,637121	2,374262	0,384771	0,670747	
38. Діти, які не докл:	10,41463	5,267103	2,295017	0,542288	0,610797	
61. Батьки повинні і	10,75610	4,208804	2,051537	0,683041	0,526549	
84. Коли дитина роб	10,75610	6,623438	2,573604	0,094827	0,776480	
107. Що швидше ди	10,92683	4,580012	2,140096	0,602409	0,572196	

Таблиця Е.19.

Показник альфа Кронбаха для шкали ухилення від конфлікту опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=9,93902 Std.Dv.=2,18495 Valid N:82 (PARI) Cronbach alpha: ,581381 Standardized alpha: ,587809 Average inter-item corr.: ,223837						
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	Stdv. if deleted	Item-Totl Correl.	Alpha if deleted	
16. Якщо раз дозволити дит	8,670732	3,757436	1,938411	0,316177	0,542516	
39. Батьки, які розмовляють з д	7,987805	3,207168	1,790857	0,410023	0,486467	
62. Діти докучатимуть батькам	7,914634	2,761005	1,661627	0,415185	0,480043	
85. Засмучену дитину слід зал	7,975610	3,706722	1,925285	0,308903	0,543947	
108. Діти усіяко намагаються	7,207317	3,237507	1,799307	0,280049	0,566187	

Таблиця Е.20.

Показник альфа Кронбаха для шкали пасивність чоловіка опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=12,2561 Std.Dv.=2,30304 Valid N:82 (PARI) Cronbach alpha: ,514136 Standardized alpha: ,513261 Average inter-item corr.: ,175780						
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	Stdv. if deleted	Item-Totl Correl.	Alpha if deleted	
17. Якби тато не втруча	11,00000	4,536586	2,129926	0,222388	0,497159	
40. Якщо чоловіки не хоч	8,93902	3,886526	1,971427	0,218395	0,500108	
63. Якщо мати погано вик	10,41463	3,584176	1,893192	0,279389	0,462407	
86. Найбільше бажання б'	9,24390	3,135633	1,770772	0,460852	0,327705	
109. Мало хто з чоловіків	9,42683	3,659280	1,912925	0,261518	0,474375	

Таблиця Е.21.

Показник альфа Кронбаха для шкали подавлення сексуальності опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=9,71951 Std.Dv.=2,44078 Valid N:82 (PARI) Cronbach alpha: ,655816 Standardized alpha: ,665483 Average inter-item corr.: ,289639						
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	Stdv. if deleted	ltm-Totl Correl.	Alpha if deleted	
18. У присутності дити	8,182927	4,222635	2,054905	0,370642	0,620998	
41. Дівчатам і хлопцям і	7,500000	3,810976	1,952172	0,401500	0,610862	
64. Коли діти грають в іг	7,524390	3,639649	1,907786	0,559778	0,526948	
87. Сексуальні проблем	7,402439	4,191701	2,047364	0,326416	0,644314	
110. Якщо дитина багаті	8,268292	4,586555	2,141624	0,429597	0,606312	

Таблиця Е.22.

Показник альфа Кронбаха для шкали домінування матері опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=9,91566 Std.Dv.=2,60021 Valid N:83 (PARI) Cronbach alpha: ,579201 Standardized alpha: ,601892 Average inter-item corr.: ,238914						
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	Stdv. if deleted	ltm-Totl Correl.	Alpha if deleted	
19. Якби мама не за	7,903615	4,255770	2,062952	0,449448	0,455602	
42. Якщо дружина до	7,855422	5,714037	2,390405	0,044088	0,678793	
65. Хатні справи пови	8,457831	5,236174	2,288269	0,433413	0,502181	
88. Якщо мати поряд	7,783133	4,169836	2,042018	0,518176	0,416533	
111. Виходячи заміж,	7,662651	4,247641	2,060981	0,354057	0,517076	

Таблиця Е.23.

Показник альфа Кронбаха для шкали надмірне втручання в світ дитини опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=10,9398 Std.Dv.=3,03375 Valid N:83 (PARI) Cronbach alpha: ,827666 Standardized alpha: ,830211 Average inter-item corr.: ,498274						
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	Stdv. if deleted	ltm-Totl Correl.	Alpha if deleted	
20. Мати повинна робити все, щоб знати	8,650602	6,347801	2,519484	0,593103	0,802073	
43. Дитина не повинна мати таємниць від сі	8,554217	5,789229	2,406082	0,586989	0,807984	
66. Уважна мати повинна знати, про що ду!	8,397591	6,167223	2,483389	0,615665	0,795745	
89. Оскільки дитина – це частина матері, вс	9,108434	6,168965	2,483740	0,624397	0,793386	
112. Знати потаємні думки дитини – обов'яз	9,048193	5,877195	2,424293	0,714986	0,767635	

Таблиця Е.24.

Показник альфа Кронбаха для шкали рівномірні відносини опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=16,5783 Std.Dv.=2,20930 Valid N:83 (PARI) Cronbach alpha: ,651942 Standardized alpha: ,665022 Average inter-item corr.: ,286016						
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	StDv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted	
21. Якби батьки б	13,28916	3,313979	1,820434	0,415427	0,594423	
44. Якщо у вас при	13,15663	3,626070	1,904224	0,385259	0,610088	
67. Батьки, які прих	13,27711	3,356946	1,832197	0,372792	0,615411	
90. Діти, яким дозв	12,93976	3,502395	1,871469	0,493390	0,570402	
113. Якщо залучат	13,65060	2,974307	1,724618	0,401839	0,609989	

Таблиця Е.25.

Показник альфа Кронбаха для шкали намагання прискорити розвиток дитини опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=9,04819 Std.Dv.=2,59880 Valid N:83 (PARI) Cronbach alpha: ,746802 Standardized alpha: ,746367 Average inter-item corr.: ,373102						
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	StDv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted	
22. Більшість дітей п	7,373494	4,450864	2,109707	0,591392	0,673842	
45. Якщо ви навчите д	7,457831	4,730150	2,174891	0,463475	0,719082	
68. Що швидше слабш	7,084337	4,751923	2,179891	0,447877	0,724666	
91. Батьки повинні док	6,686747	3,901873	1,975316	0,599698	0,667262	
114. Потрібно якомога	7,590362	4,868340	2,206432	0,465129	0,718469	

Таблиця Е.26.

Показник альфа Кронбаха для шкали несамостійність матері опитувальника батьківського ставлення PARI.

Summary for scale: Mean=16,3171 Std.Dv.=1,81134 Valid N:82 (PARI) Cronbach alpha: ,226115 Standardized alpha: ,224549 Average inter-item corr.: ,055353						
variable	Mean if deleted	Var. if deleted	StDv. if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted	
23. Найскладніше для молоді	13,24390	1,867341	1,366507	0,160918	0,113200	
46. Погано, коли мати сама до	12,69512	2,553391	1,597933	0,213717	0,108102	
69. Мудра мати робить усе, аб	12,98780	2,963266	1,721414	-0,052878	0,315048	
92. Більшості жінок потрібно б	12,92683	2,506841	1,583301	0,088200	0,203607	
115. Від матері не можна вим	13,41463	2,486615	1,576900	0,126553	0,166348	

Додаток Ж

Результати кореляційного аналізу

Таблиця Ж.1.

Лінійна кореляція Спірмена

Spearman Rank Order Correlations (Дані1)													
MD pairwise deleted													
Marked correlations are significant at $p < .05000$													
Variable	Ем висн	Деперс	Редукц досягн	Депр РН Q-9	Самооц Розенб	Задов шлюб	Надм опіка	Залезж від сім	Подавл волі	Відч самопож	Сім конфл	Дратівп	Надм автор батьк
Ем висн	1,000000												
Деперс	0,720232	1,000000											
Редукц досягн	-0,603374	-0,532953	1,000000										
Депр РН Q-9	0,392800	0,409757	-0,259760	1,000000									
Самооц Розенб	-0,531563	-0,467742	0,497412	-0,446077	1,000000								
Задов шлюб	-0,467741	-0,460985	0,442633	-0,346970	0,316875	1,000000							
Надм опіка	0,064148	-0,039743	0,040450	0,055268	-0,006566	-0,135033	1,000000						
Залезж від сім	-0,168526	-0,084303	0,192564	-0,251126	0,040044	0,150012	0,364642	1,000000					
Подавл волі	-0,079518	0,042621	0,164465	-0,075569	0,040054	-0,057559	0,313507	0,476490	1,000000				
Відч самопож	0,079322	0,143858	0,009537	-0,015983	0,017207	-0,132578	0,372486	0,498691	0,576264	1,000000			
Сім конфл	0,350862	0,373231	-0,191078	0,270755	-0,194816	-0,321119	0,200053	0,119615	0,257991	0,385574	1,000000		
Дратівп	0,030911	0,254955	-0,074494	0,024092	-0,027738	-0,157312	0,088516	0,396911	0,437784	0,539243	0,273957	1,000000	
Надм автор батьк	-0,143047	-0,181609	0,200378	-0,086811	0,079865	0,061418	0,392589	0,520777	0,551298	0,572841	0,305653	0,498014	1,000000
Невдов ролл господ	0,430802	0,357594	-0,322495	0,228272	-0,293252	-0,388707	0,332837	0,009542	0,164377	0,315986	0,495390	0,121613	0,264110
Ухил від конфл	0,147948	0,322144	-0,112816	0,092514	-0,082439	-0,300914	0,254713	0,325986	0,340224	0,560419	0,393370	0,457247	0,360335
Пасивн чоловіка	0,170080	0,138345	0,001536	0,117217	-0,126203	-0,267406	0,475140	0,350102	0,550318	0,608143	0,392257	0,386356	0,439874
Домінуван матері	-0,024195	0,046745	-0,010544	-0,047948	-0,074351	-0,057100	0,404535	0,501634	0,484580	0,362121	0,181107	0,441152	0,372764
Надмірне втруч в світ	-0,114001	-0,179159	0,128628	-0,076428	-0,021718	0,085132	0,447426	0,495244	0,569638	0,401133	0,202205	0,369067	0,675568
Партнерськ віднос	-0,017120	-0,075327	0,087863	0,075916	0,000128	0,041295	0,388447	0,208316	0,236699	0,301398	0,173626	0,071366	0,220725
Виключ зовн вплив	-0,077222	-0,079826	0,055671	-0,037187	0,013577	-0,040766	0,287381	0,337823	0,441090	0,412519	0,152213	0,465087	0,727509
Надмірн строгість	0,494954	0,429175	-0,361479	0,173204	-0,303596	-0,375202	0,196751	-0,013393	0,191661	0,382587	0,522057	0,137731	0,247995
Подавл агресії	0,072683	-0,131776	-0,117164	-0,111823	0,034551	0,069012	0,296255	0,341636	0,231130	0,270485	0,082191	0,242216	0,444496
Прагн прискор розв	0,010026	0,103935	-0,103806	0,070699	-0,011618	-0,303872	0,287023	0,388290	0,264392	0,493169	0,123018	0,569602	0,450041
Розвит активн	-0,043892	0,024485	0,127844	0,085026	-0,012026	-0,091086	0,393364	0,376021	0,565095	0,510656	0,357163	0,485938	0,574587
Врівн віднос	0,069473	0,029684	0,107296	0,196912	0,100261	-0,005306	0,352902	0,060526	0,329797	0,350765	0,351975	0,244997	0,310367
Подавлення сексуальн	0,072683	-0,131776	-0,117164	-0,111823	0,034551	0,069012	0,296255	0,341636	0,231130	0,270485	0,082191	0,242216	0,444496

Spearman Rank Order Correlations (Дані1)													
MD pairwise deleted													
Marked correlations are significant at $p < .05000$													
Variable	Невдов ролл господ	Ухил від конфл	Пасивн чоловіка	Домінуван матері	Надмірне втруч в світ дитин	Партнерськ віднос	Виключ зовн вплив	Надмірн строгість	Подавл агресії	Прагн прискор розв	Розвит активн	Врівн віднос	Подавленн я сексуальн дитин
Ем висн													
Деперс													
Редукц досягн													
Депр РН Q-9													
Самооц Розенб													
Задов шлюб													
Надм опіка													
Залезж від сім													
Подавл волі													
Відч самопож													
Сім конфл													
Дратівп													
Надм автор батьк													
Невдов ролл господ	1,000000												
Ухил від конфл	0,370027	1,000000											
Пасивн чоловіка	0,453754	0,494416	1,000000										
Домінуван матері	0,218855	0,326634	0,483981	1,000000									
Надмірне втруч в світ	0,132833	0,170791	0,389299	0,439147	1,000000								
Партнерськ віднос	0,254150	0,133439	0,444068	0,174793	0,215007	1,000000							
Виключ зовн вплив	0,223130	0,211308	0,255971	0,330383	0,584692	0,090386	1,000000						
Надмірн строгість	0,691164	0,378981	0,361717	0,084339	0,114086	0,090071	0,244168	1,000000					
Подавл агресії	0,300569	0,089152	0,284306	0,291005	0,448175	0,307746	0,397485	0,173535	1,000000				
Прагн прискор розв	0,161913	0,499156	0,295478	0,427183	0,373389	0,153715	0,397517	0,160258	0,279299	1,000000			
Розвит активн	0,171467	0,433552	0,470096	0,393091	0,490964	0,312498	0,403290	0,180761	0,236354	0,476744	1,000000		
Врівн віднос	0,371312	0,292292	0,573689	0,214627	0,327471	0,448801	0,163326	0,237712	0,175944	0,215951	0,370702	1,000000	
Подавлення сексуальн	0,300569	0,089152	0,284306	0,291005	0,448175	0,307746	0,397485	0,173535	1,000000	0,279299	0,236354	0,175944	1,000000

Додаток З

**Результати порівняльного аналізу за критерієм Манна-Уїтні
для двох груп в залежності від об'єму виконуваних хатніх
обов'язків**

Таблиця 3.1.

Результати порівняльного аналізу для двох груп: жінок, які виконують всю хатню роботу самостійно, та тих, які виконують лише частину хатньої роботи.

Mann-Whitney U Test (w/ continuity correction) (Дані1)										
By variable Всю хатню роботу викон самост										
Marked tests are significant at p <.05000										
variable	Rank Sum Group 1	Rank Sum Group 2	U	Z	p-value	Z adjusted	p-value	Valid N Group 1	Valid N Group 2	2*1sided exact p
Самооц Розенб	1132,500	2353,500	502,5000	-3,10761	0,001886	-3,11851	0,001818	35	48	0,001609
Задов шлюб	1197,500	2288,500	567,5000	-2,50822	0,012135	-2,51165	0,012017	35	48	0,011432

Таблиця 3.2.

Результати порівняльного аналізу за t-критерієм Стьюдента для двох груп матерів залежно від наявності коштів у сім'ї на відпочинок та розваги.

T-tests; Grouping: Фінанс ситуац (Дані1)											
Group 1: 1											
Group 2: 2											
Variable	Mean 1	Mean 2	t-value	df	p	Valid N 1	Valid N 2	Std.Dev. 1	Std.Dev. 2	F-ratio Variances	p Variances
Ем висн	25,88235	22,84783	1,43981	78	0,153922	34	46	9,950681	8,826645	1,270908	0,450116
Деперс	11,11765	9,13043	1,52518	78	0,131260	34	46	6,108934	5,491847	1,237354	0,501262
Редукц досягн	30,41176	34,60870	-2,49432	78	0,014734	34	46	8,560365	6,496078	1,736529	0,085095
Подавл волі	13,08824	12,86957	0,41472	78	0,679488	34	46	2,632750	2,082826	1,597766	0,143198
Відч самопож	11,08824	10,82609	0,44161	78	0,659991	34	46	2,895845	2,406513	1,448019	0,246416
Сім конфл	13,26471	12,58696	1,31064	78	0,193827	34	46	2,666388	1,961588	1,847699	0,055649
Надм автор батьк	11,94118	12,13043	-0,28072	78	0,779666	34	46	3,338855	2,688318	1,542531	0,175421
Невдов ролл господ	13,79412	14,41304	-0,91830	78	0,361294	34	46	3,282455	2,737201	1,438083	0,255217
Пасивн чоловіка	12,23529	12,15217	0,15199	78	0,879586	34	46	2,462554	2,384835	1,066239	0,830860
Надмірн строгість	14,20588	13,97826	0,34481	78	0,731169	34	46	3,207750	2,687329	1,424818	0,267404
Подавл агресії	12,61765	12,41304	0,39791	78	0,691784	34	46	2,374290	2,196726	1,168197	0,620669

Таблиця 3.3.

Результати порівняльного аналізу за критерієм Манна-Уїтні для двох груп матерів залежно від наявності коштів у сім'ї на відпочинок та розваги.

Mann-Whitney U Test (w/ continuity correction) (Дані1)										
By variable Фінанс ситуац										
Marked tests are significant at p < .05000										
variable	Rank Sum Group 1	Rank Sum Group 2	U	Z	p-value	Z adjusted	p-value	Valid N Group 1	Valid N Group 2	2*sided exact p
Самооц Розенб	1039,000	2201,000	444,0000	-3,28476	0,001021	-3,29715	0,000977	34	46	0,000841
Задов шлюб	1126,000	2114,000	531,0000	-2,43802	0,014768	-2,44150	0,014627	34	46	0,014183
Дратівл	1510,000	1730,000	649,0000	1,28957	0,197200	1,30314	0,192529	34	46	0,198381
Ухил від конфл	1385,000	1855,000	774,0000	0,07299	0,941810	0,07381	0,941158	34	46	0,942149
Домінуван матері	1408,000	1832,000	751,0000	0,29684	0,766585	0,29917	0,764808	34	46	0,767869
Надмірне втруч в світ дитин	1437,500	1802,500	721,5000	0,58396	0,559250	0,58762	0,556791	34	46	0,558025
Виключ зовн вплив	1388,500	1851,500	770,5000	0,10706	0,914742	0,10801	0,913990	34	46	0,911398
Партнерськ віднос	1429,000	1811,000	730,0000	0,50123	0,616210	0,50699	0,612159	34	46	0,618099
Прагн прискор розв	1462,500	1777,500	696,5000	0,82727	0,408083	0,83350	0,404561	34	46	0,407452
Врівн віднос	1228,000	2012,000	633,0000	-1,44529	0,148376	-1,45847	0,144711	34	46	0,149107

Рисунок 3.5.

Таблиця 3.4.

Результати порівняльного аналізу за t-критерієм Стьюдента для двох груп матерів залежно від наявності дитини віком до 3 років.

T-tests; Grouping: Навн дитин до 3 років (Дані1)											
Group 1: 0											
Group 2: 1											
Variable	Mean 0	Mean 1	t-value	df	p	Valid N 0	Valid N 1	Std.Dev. 0	Std.Dev. 1	F-ratio Variances	p Variances
Ем висн	25,19355	23,59574	0,73406	76	0,465173	31	47	9,806186	9,138213	1,151537	0,654436
Деперс	12,35484	8,34043	3,21773	76	0,001900	31	47	6,285159	4,719417	1,773601	0,078125
Редуц досягн	33,12903	32,23404	0,49850	76	0,619569	31	47	6,989239	8,223013	1,384211	0,348839
Подавл волі	13,12903	12,72340	0,75954	76	0,449880	31	47	2,202149	2,374705	1,162855	0,670382
Відч самопож	10,74194	10,89362	-0,24957	76	0,803595	31	47	2,380024	2,775937	1,360368	0,375476
Сім конфл	13,25806	12,63830	1,14936	76	0,254013	31	47	2,449051	2,249884	1,184882	0,593441
Надм автор батьк	11,64516	12,25532	-0,89757	76	0,372249	31	47	3,093524	2,832023	1,193201	0,578885
Невдов ролл господ	14,03226	14,29787	-0,37644	76	0,707640	31	47	3,209194	2,940829	1,190837	0,582994
Пасивн чоловіка	12,25806	12,00000	0,46570	76	0,642762	31	47	2,555618	2,284161	1,251810	0,483796
Надмірн строгість	14,03226	14,21277	-0,26457	76	0,792058	31	47	2,750562	3,071157	1,246698	0,528107
Подавл агресії	11,96774	12,85106	-1,68762	76	0,095584	31	47	2,387242	2,176742	1,202760	0,562486

Таблиця 3.5.

Результати порівняльного аналізу за критерієм Манна-Уїтні для двох груп матерів залежно від наявності дитини віком до 3 років.

Mann-Whitney U Test (w/ continuity correction) (Дані1)
By variable Навч дитин до 3 років
Marked tests are significant at p <.05000

variable	Rank Sum Group 1	Rank Sum Group 2	U	Z	p-value	Z adjusted	p-value	Valid N Group 1	Valid N Group 2	2*1sided exact p
Самооц Розенб	1245,000	1836,000	708,0000	0,20421	0,838189	0,20499	0,837584	31	47	0,839157
Задов шлюб	947,500	2133,500	451,5000	-2,82321	0,004755	-2,82732	0,004694	31	47	0,004247
Дратівл	1392,000	1689,000	561,0000	1,70515	0,088167	1,72371	0,084762	31	47	0,088228
Ухил від конфл	1393,500	1687,500	559,5000	1,72047	0,085348	1,74014	0,081835	31	47	0,084439
Домінуван матері	1211,500	1869,500	715,5000	-0,12763	0,898441	-0,12881	0,897511	31	47	0,895043
Надмірне втруч в світ дитин	1035,000	2046,000	539,0000	-1,92979	0,053634	-1,94361	0,051943	31	47	0,053270
Виключ зовн вплив	1232,500	1848,500	720,5000	0,07658	0,938959	0,07721	0,938459	31	47	0,935296
Партнерськ віднос	1097,500	1983,500	601,5000	-1,29163	0,196487	-1,30402	0,192227	31	47	0,195947
Прагн прискор розв	1416,000	1665,000	537,0000	1,95021	0,051152	1,96500	0,049415	31	47	0,050759
Врівн віднос	1307,000	1774,000	646,0000	0,83726	0,402446	0,84593	0,397591	31	47	0,404677

Таблиця 3.6.

Результати порівняльного аналізу за t-критерієм Стюдента для двох груп в залежності від кількості дітей в сім'ї (одна чи дві дитини).

T-tests; Grouping: кисть-дітей (Дані1)
Group 1: 1
Group 2: 2

Variable	Mean 1	Mean 2	t-value	df	p	Valid N 1	Valid N 2	Std.Dev. 1	Std.Dev. 2	F-ratio Variances	p Variances
Ем висн	23,94872	24,72500	-0,36404	77	0,716823	39	40	9,383493	9,564860	1,039030	0,907183
Деперс	8,66667	11,37500	-2,10291	77	0,038741	39	40	4,753577	6,530746	1,887490	0,052636
Редуц досягн	33,17949	32,20000	0,56572	77	0,573231	39	40	8,123623	7,250818	1,255236	0,482912
Подавл волі	12,51282	13,32500	-1,70131	77	0,092920	39	40	1,903899	2,313699	1,476815	0,231885
Відч самолож	10,23077	11,52500	-2,37666	77	0,019955	39	40	2,367116	2,470207	1,088999	0,793871
Сім конфл	12,89744	13,07500	-0,33690	77	0,737106	39	40	2,049324	2,595731	1,604346	0,147775
Надм автор батьк	11,66667	12,40000	-1,10949	77	0,270671	39	40	2,985344	2,889415	1,067503	0,839339
Невдов ролл господ	13,92308	14,62500	-1,03588	77	0,303499	39	40	3,098256	2,923709	1,122965	0,719725
Пасивн чоловіка	11,66667	12,62500	-1,84543	77	0,068820	39	40	2,251705	2,360872	1,099315	0,771573
Надмірн строгість	13,89744	14,32500	-0,67046	77	0,504570	39	40	2,890956	2,777081	1,083692	0,803262
Подавл агресії	12,38462	12,60000	-0,41845	77	0,676780	39	40	2,122751	2,436896	1,317880	0,396723

Таблиця 3.7.

Результати порівняльного аналізу за критерієм Манна-Уїтні для двох груп в залежності від кількості дітей в сім'ї (одна чи дві дитини).

Mann-Whitney U Test (w/ continuity correction) (Дані1)
By variable кисть-дітей
Marked tests are significant at p <.05000

variable	Rank Sum Group 1	Rank Sum Group 2	U	Z	p-value	Z adjusted	p-value	Valid N Group 1	Valid N Group 2	2*1sided exact p
Самооц Розенб	1477,500	1682,500	697,5000	-0,80408	0,421354	-0,80666	0,419864	39	40	0,420626
Задов шлюб	1750,000	1410,000	590,0000	1,85820	0,063141	1,86108	0,062734	39	40	0,062907
Дратівл	1376,500	1783,500	596,5000	-1,79446	0,072740	-1,81446	0,069608	39	40	0,071829
Ухил від конфл	1429,000	1731,000	649,0000	-1,27966	0,200666	-1,29385	0,195717	39	40	0,201854
Домінуван матері	1536,500	1623,500	756,5000	-0,22553	0,821564	-0,22720	0,820270	39	40	0,818762
Надмірне втруч в світ дитин	1584,000	1576,000	756,0000	0,23044	0,817753	0,23197	0,816561	39	40	0,818762
Виключ зовн вплив	1399,500	1760,500	619,5000	-1,56893	0,116665	-1,58196	0,113660	39	40	0,115897
Партнерськ віднос	1546,500	1613,500	766,5000	-0,12748	0,898564	-0,12899	0,897367	39	40	0,895282
Прагн прискор розв	1474,000	1686,000	694,0000	-0,83840	0,401809	-0,84469	0,398284	39	40	0,403888
Врівн віднос	1544,000	1616,000	764,0000	-0,15199	0,879195	-0,15350	0,878004	39	40	0,879877

Додаток К

Результати однофакторного порівняльного дисперсійного аналізу

Таблиця К.1.

Тест Лівена для 4 груп в залежності від наявної допомоги по догляду за дитиною.

Variable	Levene Test of Homogeneity of Variances (Дані1)							
	SS Effect	df Effect	MS Effect	SS Error	df Error	MS Error	F	p
Ем висн	142,4740	3	47,49135	1963,649	79	24,85632	1,910635	0,134620
Деперс	45,9802	3	15,32674	912,211	79	11,54697	1,327338	0,271430
Редукц досягн	172,9474	3	57,64914	1529,015	79	19,35463	2,978572	0,036430
Депр РНQ-9	83,4239	3	27,80798	853,808	79	10,80770	2,572979	0,059897

Таблиця К.2.

Результати однофакторного дисперсійного аналізу 4 груп в залежності від наявної допомоги по догляду за дитиною.

Variable	Analysis of Variance (Дані1)							
	SS Effect	df Effect	MS Effect	SS Error	df Error	MS Error	F	p
Ем висн	82,7243	3	27,57476	6913,372	79	87,51104	0,315100	0,814412
Деперс	44,1672	3	14,72241	2682,821	79	33,95976	0,433525	0,729585
Депр РНQ-9	114,9244	3	38,30813	2513,630	79	31,81810	1,203973	0,313834

Таблиця К.3.

Результати порівняльного аналізу для трьох груп в залежності від рівня зайнятості матері.

Analysis of Variance (Дані1)								
Marked effects are significant at $p < ,05000$								
Variable	SS Effect	df Effect	MS Effect	SS Error	df Error	MS Error	F	p
Ем висн	224,8563	2	112,4281	6771,240	80	84,64050	1,328302	0,270706
Деперс	97,7758	2	48,8879	2629,212	80	32,86515	1,487531	0,232111
Редукц досягн	271,9928	2	135,9964	4458,224	80	55,72780	2,440369	0,093591
Подавл волі	14,2514	2	7,1257	412,640	80	5,15800	1,381486	0,257132
Відч самопож	25,0855	2	12,5427	532,722	80	6,65902	1,883572	0,158727
Сім конфл	7,5834	2	3,7917	427,115	80	5,33894	0,710198	0,494619
Надм автор батьк	12,4716	2	6,2358	685,095	80	8,56368	0,728166	0,485966
Невдов ролл господ	6,8496	2	3,4248	724,837	80	9,06046	0,377995	0,686451
Пасивн чоловіка	12,3306	2	6,1653	444,585	80	5,55731	1,109401	0,334775
Надмірн строгість	11,4942	2	5,7471	659,301	80	8,24126	0,697356	0,500901
Подавл агресії	0,7528	2	0,3764	409,922	80	5,12402	0,073457	0,929239

Додаток Л

Результати кластерного аналізу

Таблиця Л.1.

Критерій Манна-Уїтні при порівняльному аналізі показників двох кластерів, що мають розподіл, не узгоджений з нормальним

Mann-Whitney U Test (w/ continuity correction) (Дані1)										
By variable Кнастрє										
Marked tests are significant at p <.05000										
variable	Rank Sum Group 1	Rank Sum Group 2	U	Z	p-value	Z adjusted	p-value	Valid N Group 1	Valid N Group 2	2*1sided exact p
Самооц Розенб	2255,500	1230,500	635,5000	1,82423	0,068118	1,83063	0,067157	49	34	0,067237
Задов шлюб	2337,000	1149,000	554,0000	2,57892	0,009911	2,58245	0,009811	49	34	0,009385
Залеж від сім	1755,000	1731,000	530,0000	-2,80117	0,005092	-2,82286	0,004760	49	34	0,004677
Дратівл	1784,000	1702,000	559,0000	-2,53262	0,011322	-2,55857	0,010511	49	34	0,010777
Ухил від конфл	1719,000	1767,000	494,0000	-3,13453	0,001721	-3,16980	0,001526	49	34	0,001482
Домінуван матері	1480,000	2006,000	255,0000	-5,34768	0,000000	-5,39212	0,000000	49	34	0,000000
Надмірне втруч в світ дитин	1537,000	1949,000	312,0000	-4,81986	0,000001	-4,85199	0,000001	49	34	0,000000
Партнерськ віднос	1758,000	1728,000	533,0000	-2,77339	0,005548	-2,80509	0,005030	49	34	0,005118
Виключ зовн вплив	1714,500	1771,500	489,5000	-3,17620	0,001492	-3,20269	0,001362	49	34	0,001250
Прагн прискор розв	1724,500	1761,500	499,5000	-3,08360	0,002045	-3,10644	0,001894	49	34	0,001752
Врівн віднос	1628,000	1858,000	403,0000	-3,97719	0,000070	-4,01640	0,000059	49	34	0,000044

Рисунок Л.1.

Статистично значимі розбіжності показника самооцінка Розенберга між двома кластерами.

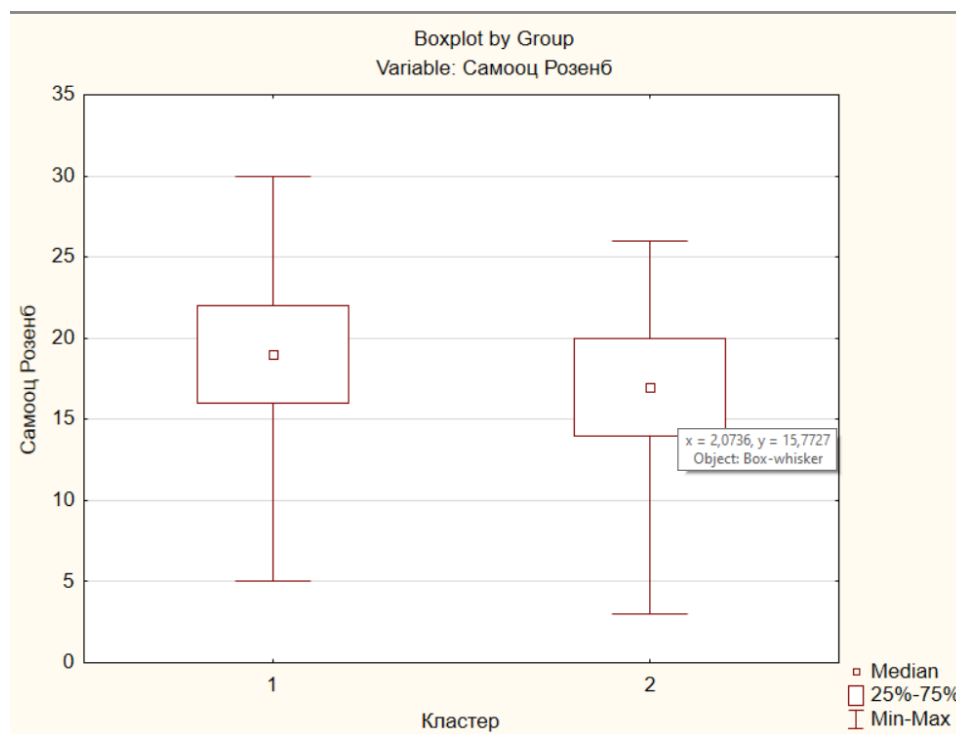

Рисунок Л.2.

Статистично значимі розбіжності показника задоволеність шлюбом у двох кластерах.

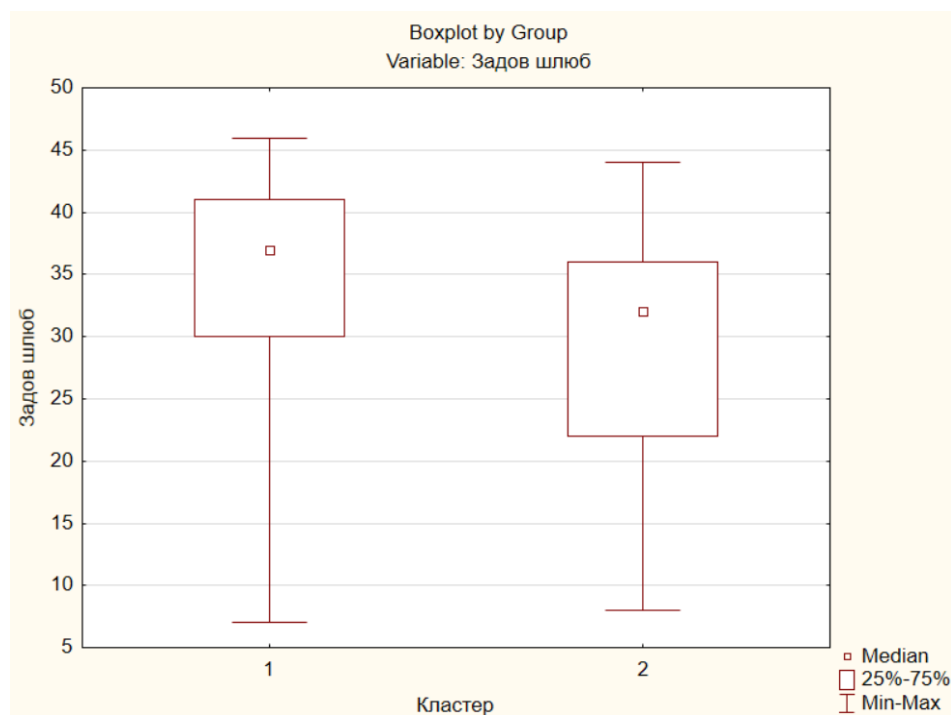

Рисунок Л.3.

Статистично значимі розбіжності показника ухилення від конфлікту між двома кластерами.

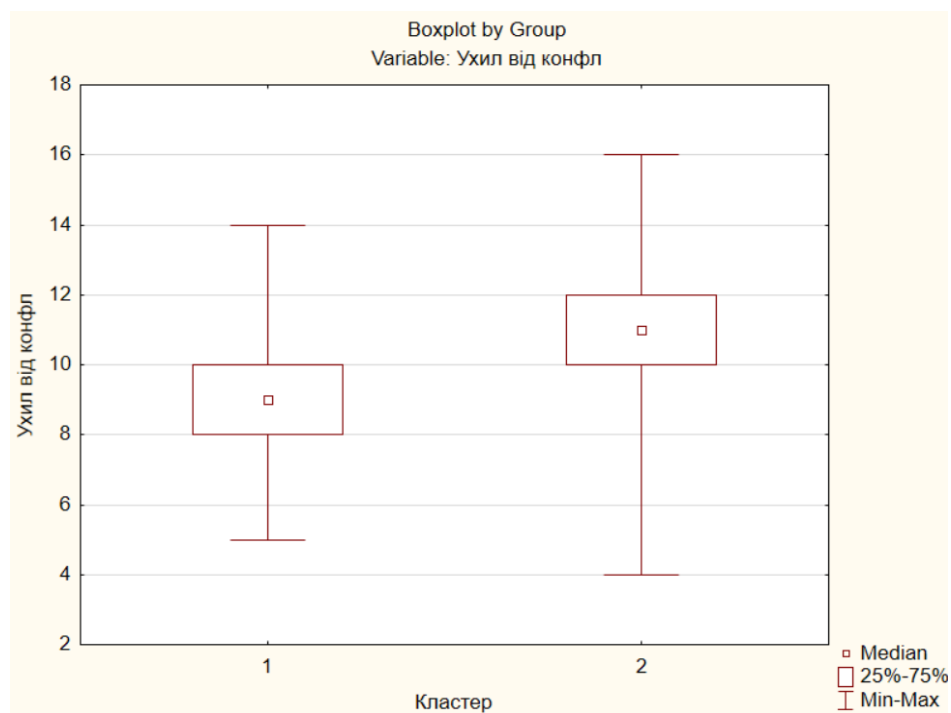
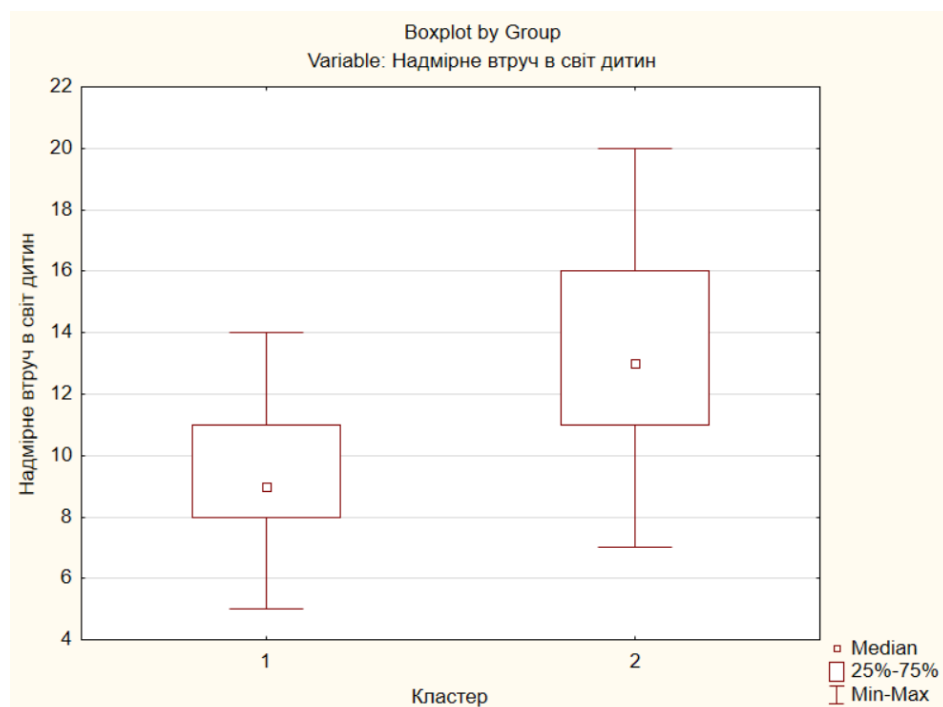

Рисунок Л.4.

Статистично значимі розбіжності показника надмірне втручання в світ дитини між двома кластерами.

Таблиця Л.2.

Порівняльний аналіз за t-критерієм Стьюдента для 2 кластерів.

T-tests: Grouping: Кластер (Дані1)
Group 1: 1
Group 2: 2

Variable	Mean 1	Mean 2	t-value	df	p	Valid N 1	Valid N 2	Std.Dev. 1	Std.Dev. 2	F-ratio Variances	p Variances
Ем висн	21,73469	27,79412	-3,08828	81	0,002757	49	34	8,118332	9,685288	1,423284	0,260231
Деперс	9,08163	11,29412	-1,74000	81	0,085658	49	34	5,403844	6,097836	1,273344	0,438082
Редукц досягн	33,87755	30,94118	1,75390	81	0,083229	49	34	7,307623	7,773074	1,131445	0,685545
Відч самопож	9,93878	12,41176	-4,78071	81	0,000008	49	34	2,183348	2,499911	1,311002	0,385900
Невдов ролл господ	12,93878	16,14706	-5,64548	81	0,000000	49	34	2,882477	1,956068	2,171519	0,021004
Пасивн чоловіка	10,97959	13,94118	-7,12555	81	0,000000	49	34	1,984206	1,668626	1,414020	0,297003

Рисунок Л.5.

Статистично значимі розбіжності між двома кластерами показника домінування матері.

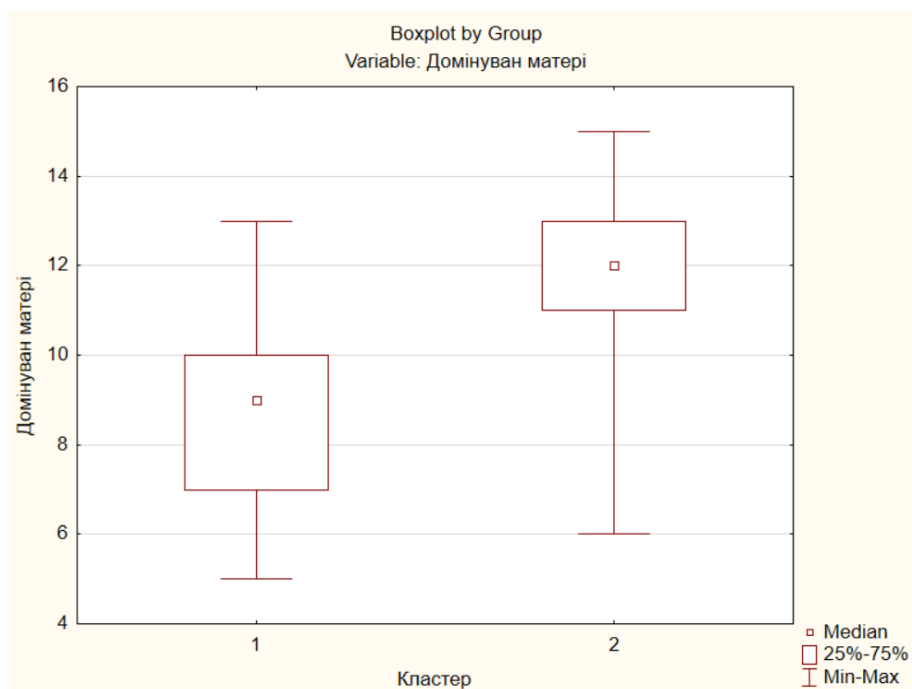
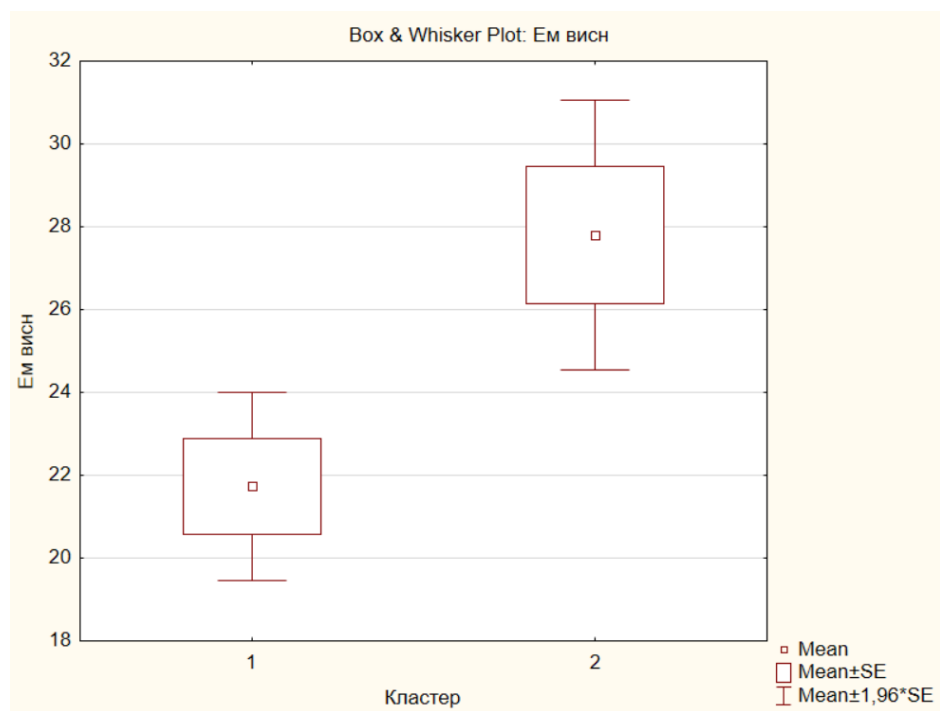

Рисунок Л.6.

Статистично значимі розбіжності між двома кластерами показника емоційне виснаження.

Додаток М

Результати множинного регресійного аналізу

Таблиця М. 1.

Множинний регресійний аналіз для виявлення зв'язку між змінною емоційне виснаження та іншими незалежними змінними.

Regression Summary for Dependent Variable: Ем висн (Дані1)						
R= ,72723779 R ² = ,52887480 Adjusted R ² = ,48490312						
F(7,75)=12,028 p<,00000 Std.Error of estimate: 6,6293						
N=83	b*	Std.Err. of b*	b	Std.Err. of b	t(75)	p-value
Intercept			26,00564	7,596035	3,42358	0,001005
Самооц Розенб	-0,388297	0,089051	-0,65119	0,149341	-4,36040	0,000041
Надмірн строгість	0,355789	0,091932	1,14901	0,296891	3,87015	0,000230
Надмірне втруч в світ дитин	-0,187192	0,113897	-0,56994	0,346781	-1,64351	0,104463
Задов шлюб	-0,159270	0,092684	-0,15091	0,087819	-1,71842	0,089845
Подавл агресії	0,130004	0,091577	0,53658	0,377979	1,41961	0,159865
Подавл волі	-0,130558	0,101392	-0,52853	0,410462	-1,28766	0,201825
Надм опіка	0,100780	0,092185	0,40026	0,366128	1,09323	0,277791

Таблиця М. 2.

Множинний регресійний аналіз для виявлення зв'язку між змінною деперсоналізація та іншими незалежними змінними.

Regression Summary for Dependent Variable: Денепс (Дані1)						
R= ,67778477 R ² = ,45939220 Adjusted R ² = ,42428780						
F(5,77)=13,086 p<,00000 Std.Error of estimate: 4,3756						
N=83	b*	Std.Err. of b*	b	Std.Err. of b	t(77)	p-value
Intercept			12,51402	4,331312	2,88920	0,005014
Самооц Розенб	-0,346977	0,092710	-0,36329	0,097069	-3,74262	0,000349
Ухил від конфл	0,230715	0,095787	0,58681	0,243628	2,40862	0,018404
Надмірне втруч в світ дитин	-0,217571	0,087043	-0,41358	0,165457	-2,49960	0,014561
Надмірн строгість	0,204126	0,098667	0,41157	0,198939	2,06882	0,041919
Задов шлюб	-0,162038	0,096849	-0,09586	0,057292	-1,67310	0,098365

Таблиця М. 3.

Множинний регресійний аналіз для виявлення зв'язку між змінною редукція особистих досягнень та іншими незалежними змінними.

Regression Summary for Dependent Variable: Редукц досягн (Дані1)
 R= ,70099095 R²= ,49138831 Adjusted R²= ,44391789
 F(7,75)=10,351 p<,00000 Std.Error of estimate: 5,6637

	b*	Std.Err. of b*	b	Std.Err. of b	t(75)	p-value
N=83						
Intercept			21,53368	6,448903	3,33912	0,001311
Самооц Розенб	0,498429	0,093414	0,68732	0,128816	5,33568	0,000001
Надмірн строгість	-0,207199	0,096008	-0,55022	0,254948	-2,15815	0,034117
Подав волі	0,098320	0,113266	0,32728	0,377033	0,86804	0,388139
Подав агресії	-0,255040	0,095583	-0,86557	0,324394	-2,66825	0,009339
Задов шлюб	0,167395	0,096986	0,13042	0,075562	1,72597	0,088470
Пасивн чоловіка	0,141352	0,108195	0,45480	0,348120	1,30646	0,195390
Надмірне втруч в світ дитин	0,126059	0,113213	0,31559	0,283432	1,11347	0,269061